

Priorytetyzacja potrzeb Planu strategicznego WPR

Dotychczasowe prace nad Planem strategicznym pozwoliły na sformułowanie potrzeb dla każdego celu szczegółowego WPR oraz celu przekrojowego. Prace te wykonano na podstawie analiz SWOT. Łącznie przedstawiono 85 potrzeby. Są to potrzeby ważne z punktu widzenia rozwoju polskiego rolnictwa i obszarów wiejskich niezależnie od tego, w jaki sposób będą one ostatecznie zaspokajane przez politykę publiczną i czy zostaną objęte wsparciem w ramach Planu. Generalnie, potrzeby te można podzielić na specyficzne dla jednego tylko celu i potrzeby, których zaspokojenie będzie służyło realizacji dwóch, a nawet więcej spośród 9 celów szczegółowych. Niniejszy dokument przedstawia listę potrzeb z uzasadnieniem (rozdział 1), metodykę priorytetyzacji (rozdział 2) oraz hierarchię potrzeb (rozdział 3).

Rozdział 1. Lista potrzeb Planu strategicznego WPR wraz z uzasadnieniem	2
Rozdział 2. Metoda priorytetyzacji potrzeb Planu strategicznego WPR	35
Rozdział 3. Wyniki priorytetyzacji potrzeb Planu strategicznego WPR	39
Cel 1. Wspieranie godziwych dochodów gospodarstw rolnych i ich odporności w całej Unii w celu zwiększenia bezpieczeństwa żywnościowego	39
Cel 2. Zwiększenie zainteresowanie na rynek i konkurencyjność, w tym większe ukierunkowanie na badania naukowe, technologię i cyfryzację	40
Cel 3. Poprawa pozycji rolników w łańcuchu wartości	40
Cel 4. Przyczynianie się do łagodzenia zmiany klimatu i przystosowania się do niej, a także wykorzystanie zrównoważonej energii	41
Cel 5. Wspieranie zrównoważonego rozwoju i wydajnego gospodarowania zasobami naturalnymi takimi jak woda, gleba i powietrze	41
Cel 6: Przyczynianie się do ochrony różnorodności biologicznej, wzmocnienie usług ekosystemowych oraz ochrona siedlisk i krajobrazu	41
Cel 7. Przyciąganie młodych rolników i ułatwianie rozwoju działalności gospodarczej	42
Cel 8. Promowanie zatrudnienia, wzrostu, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki i zrównoważonego leśnictwa	42
Cel 9: Poprawa reakcji rolnictwa UE na potrzeby społeczne dotyczące żywności i zdrowia, w tym bezpiecznej, bogatej w składniki odżywcze i zrównoważonej żywności, zapobiegania marnotrawieniu żywności, jak również dobrostanu zwierząt	43
Cel 10 (przekrojowy): Modernizacja sektora poprzez wspieranie i dzielenie się wiedzą, innowacjami i cyfryzacja w rolnictwie i na obszarach wiejskich oraz zachęcanie do ich wykorzystywania	43

Rozdział 1. Lista potrzeb Planu strategicznego WPR wraz z uzasadnieniem

Cel 1. Wspieranie godziwych dochodów gospodarstw rolnych i ich odporności w całej Unii w celu zwiększenia bezpieczeństwa żywnościowego		
I.p.	POTRZEBY	UZASADNIENIE
1	Zwiększenie indywidualnego dochodu w rolnictwie w celu zapewnienia rolnikom godnego poziomu życia i wyrównywania szans rozwojowych, ekonomicznych, społecznych	<p>Zdecydowana większość gospodarstw rolnych w Polsce nie osiąga dochodów zapewniających przynajmniej parytetową opłatę pracy i umożliwiających samofinansowanie rozwoju. Występują dysproporcje kosztowe w prowadzeniu działalności rolniczej uzależnione od wielkości gospodarstwa – tzw. zjawisko skali, gdzie koszt jednostkowy poniesionych nakładów większych producentów, w skali całości swej produkcji, jest mniejszy niż gospodarstw mniejszych. Większe gospodarstwa mają uprzywilejowaną pozycję, ponieważ są one mniej podatne na wahania cenowe produktów końcowych oraz mają przewagę konkurencyjną i rozwojową jeśli chodzi o dostęp do zasobów (np. większa zdolność kredytowa, możliwość zaproponowania wyższych cen za czynniki produkcji) oraz do rynku, gdyż mogą zaproponować niższe ceny przy jednoczesnym zachowaniu płynności finansowej i utrzymaniu zysku na zadawalającym poziomie.</p> <p>Gospodarstw powyżej 100 ha w Polsce otrzymujących płatności bezpośrednie jest mniej niż 1%. Jednak posiadając ok. 20% powierzchni objętej wsparciem wypłacane jest im ok. 19% wsparcia SAPS rocznie.</p> <p>Gospodarstw powyżej 50 ha w Polsce otrzymujących płatności bezpośrednie jest ok. 2,5%, posiadając ok. 30% powierzchni objętej wsparciem wypłacane jest im ok. 30% SAPS wsparcia rocznie.</p> <p>Jednym z mechanizmów, możliwych do zastosowania przez Państwa Członkowskie w ramach Planu Strategicznego, mającym na celu wyrównanie szans ekonomicznych i rozwojowych, jest mechanizm redystrybucji wsparcia z WPR.</p> <p>Płatność ta pozwoli na wsparcie gospodarstw małych i średnich, należących jednocześnie do grupy gospodarstw aktywnych, o relatywnie dużym potencjale rozwojowym, dla których działalność rolnicza stanowi istotne źródło dochodu, znajdujących się pod silną presją konkurencyjną ze strony największych gospodarstw.</p> <p>Ponadto, przyznanie dodatkowego wsparcia wpłynie na poprawę warunków życia oraz wyrównanie szans rolników, a także przyczyni się do wzrostu poziomu innowacyjności oraz modernizacji gospodarstw, co w konsekwencji pozwoli na podniesienie jakości i bezpieczeństwa produkowanej żywności. Ponadto zwiększenie indywidualnych dochodów oraz wyrównanie szans rozwojowych, ekonomicznych i społecznych zachęci rolników do pozostawania na obszarach wiejskich i podejmowania lub rozszerzania działalności rolniczej, co wpłynie na ograniczenie spadku liczby gospodarstw rolnych.</p>
2	Zmniejszanie różnic w dochodach między gospodarstwami rolniczymi o	<p>Wśród gospodarstw odpowiedzialnych za produkcję towarową w Polsce 79,6% stanowią gospodarstwa bardzo małe i małe. Gospodarstwa te nie odnoszą korzyści skali jak największe gospodarstwa charakteryzują się trudniejszą sytuacją ekonomiczną. Jednak mimo niskiej produktywności i dochodowości odpowiedzialne są za ponad 34% wartości produkcji gospodarstw</p>

	<p>różnej wielkości, różnych kierunkach produkcji rolnej oraz między gospodarstwami prowadzącymi działalność na obszarach o różnych uwarunkowaniach naturalnych</p>	<p>towarowych i gospodarują na blisko 50% użytków rolnych. Są zatem istotnym elementem gospodarki żywnościowej i wiodącym użytkownikiem zasobów ziemi rolniczej.</p> <p>Niektóre sektory ze względu na swoją specyfikę (np. nieelastyczność produkcji, duża pracochłonność, słaba pozycja przetargowa producentów) osiągają niższe dochody. W ostatnich latach ogromny wpływ na zmniejszenie/wahania dochodów gospodarstw w niektórych sektorach produkcji mają anomalie pogodowe, w szczególności susze. Przyczynia się to do zmniejszenia zainteresowania prowadzeniem produkcji rolnej w tych sektorach.</p> <p>Należy podkreślić, że w wielu specyficznych sektorach produkcja odbywa się w gospodarstwach o znacznym stopniu wyspecjalizowania. W efekcie gospodarstwa te cechują się wysokimi nakładami poniesionymi na rozwój produkcji oraz niską lub wręcz znikomą zdolnością przestawienia na inne alternatywne kierunki. Struktura obszarowa gospodarstw wyspecjalizowanych w wielu sektorach cechuje się także znacznym rozdrobnieniem, co sprawia, że osiągnięcie minimalnej efektywnej skali produkcji w tych gospodarstwach nie jest możliwe dla innych, alternatywnych kierunków produkcji.</p> <p>Wiele gospodarstw osiąga również niższe dochody z powodu niekorzystnego położenia (np. obszary peryferyjne, obszary o utrudnionych warunkach naturalnych dla prowadzenia działalności rolniczej). Bardzo słabe warunki glebowe oraz ukształtowanie terenu nie pozwalają na intensyfikację produkcji i chów wysokoprodukcyjnych ras zwierząt, a koszty produkcji, wobec porównywalnych gospodarstw rolnych położonych poza obszarami o niekorzystnych warunkach gospodarowania, są wyższe. Również z uwagi na niższą wydajność zwierząt utrzymywanych na obszarach górskich gospodarstwa te uzyskują niższe przychody.</p> <p>Takie gospodarstwa i takie sektory powinny otrzymywać dodatkowe wsparcie, które będzie stanowiło zachętę do kontynuowania produkcji rolnej, w szczególności mając na uwadze, że szybko rosące dochody w sektorach pozarolniczych i uciążliwość pracy w rolnictwie coraz częściej skłaniają rolników do przekwalifikowania i porzucania gruntów rolnych.</p> <p>Dlatego konieczne jest dodatkowe wsparcie, które przynajmniej częściowo zrekompensuje rolnikom utracone dochody i koszty związane z niedogodnościami danego sektora lub obszaru.</p>
3	<p>Utrzymanie produkcji w sektorach produkcji rolnej szczególnie istotnych ze względów gospodarczych, społecznych lub środowiskowych, a znajdujących się w trudnej sytuacji</p>	<p>Liczba gospodarstw rolnych w Polsce zmniejsza się znacząco z roku na rok. Jednocześnie dominującą formą organizacji produkcji rolnej jest gospodarstwo rodzinne. Utrzymanie produkcji w sektorach szczególnie istotnych i znajdujących się w trudnej sytuacji przyczyni się do ograniczenia spadku liczby gospodarstw i w rezultacie do zwiększenia bezpieczeństwa żywnościowego. Ponadto, wsparcie do zanikających upraw przeciwdziała powstawaniu wielkich monokultur, przez co sprzyja bardziej różnorodnej mozaice upraw, z korzyścią dla środowiska naturalnego.</p> <p>Do sektorów, które odgrywają istotną rolę i znajdują się w trudnej sytuacji należy w szczególności zaliczyć sektory:</p> <ul style="list-style-type: none"> • roślin wysokobiałkowych (silne uzależnienie Polski od zagranicznych źródeł białka roślinnego rodzi niepewność w zakresie bezpieczeństwa białkowego kraju, w szczególności w zakresie zaopatrzenia w surowiec do produkcji pasz. Rośliny te wywierają korzystny wpływ na biologiczne i fizyko-chemiczne właściwości gleby i są ważnym elementem rolniczych działań adaptacyjnych i mitygujących związanych ze zmianami klimatu);

- buraków cukrowych (produkcja buraków cukrowych jest kierunkiem pracochłonnym i związana jest z ogromnym ryzykiem klimatycznym oraz jest to cenna roślina w płodozmianie);
- owoców miękkich (przykładowo uprawa truskawek w Polsce charakteryzuje się dużą pracochłonnością oraz wzrastającymi kosztami pracy, natomiast mała odporność owoców i roślin na warunki zewnętrzne ogranicza możliwości zastosowania maszyn do zbiorów (zbiór ręczny));
- pomidorów (jest to sektor relatywnie pracochłonny, który ma szczególne znaczenie ze względu na generowanie miejsc pracy, zwłaszcza w rejonach o rozdrobnionej strukturze agrarnej);
- ziemniaków skrobiowych (od lat obserwowany jest systematyczny spadek produkcji ziemniaków, w tym ziemniaków przeznaczonych na skrobię);
- chmielu (jest to uprawa, wymagająca specjalistycznej wiedzy oraz zaangażowania znaczących środków finansowych w infrastrukturę);
- lnu (charakteryzuje się wyjątkowo dużą pracochłonnością, związaną przede wszystkim ze zbiorem i roszaniem lnu, oraz stosunkowo niewielkim stopniem zmechanizowania prac związanych z uprawą);
- konopi (oprócz tradycyjnego włókienniczego wykorzystania, konopie znajdują zastosowanie między innymi w przemyśle: celulozowo-papierniczym, budowlanym, motoryzacyjnym, farmaceutycznym, spożywczym, kosmetycznym i chemicznym. W rolnictwie uznawane są za jedną z upraw najbardziej przyjaznych środowisku.);
- bydła i krów (gospodarstwa specjalizujące się w produkcji zwierząt trawożernych na tle innych typów rolniczych gospodarstw rolnych charakteryzują się istotnie mniejszą dochodowością. Zgodnie z danymi FADN, gospodarstwa utrzymujące bydło opasowe osiągają najniższe dochody spośród wszystkich typów rolniczych gospodarstw. Decyduje o tym przede wszystkim kierunek produkcji, ale także skala produkcji. W przypadku gospodarstw utrzymujących krowy mleczne, wysoka pracochłonność i duże różnice w dochodowości produkcji mleka w zależności od skali produkcji skutkują relatywnie szybką koncentracją i restrukturyzacją produkcji mleka, która jest pożądana z punktu widzenia efektywności branży mleczarskiej. Może to jednak prowadzić do zbyt szybkiej rezygnacji z chowu bydła w mniejszych gospodarstwach, dysponujących dużymi zasobami trwałych użytków zielonych i siły roboczej).
- owiec i kóz (w sektorze owczarskim od wielu lat występuje regres. Przewiduje się, że taki stan rzeczy będzie się utrzymywał w najbliższych latach, co stanowi zagrożenie dalszego spadku a nawet całkowitego zaniku produkcji owczarskiej w Polsce. Z produkcją owczarską powiązane są pozarolnicze działalności gospodarcze, np. rzemiosło. Owce mają bardzo duże znaczenie dla utrzymania właściwej kultury użytków zielonych zwłaszcza położonych na glebach ubogich i w miejscach trudnodostępnych. Utrzymanie pogłowia owiec ma również znaczenie w kontekście korzyści społecznych: utrzymanie wielofunkcyjności gospodarstw ze względu na ograniczenie dywersyfikacji produkcji. W gospodarce rynkowej konieczne jest, aby utrzymały się także niszowe kierunki produkcji. Popyt na mięso kóz na rynku wewnętrznym jest znikomy, ale mleko kozie i jego przetwory (np. sery) mogą stanowić uzupełnienie podaży na rynku

		<p>mleczarskim. Kozy mają podobne znaczenie środowiskowe, jak owce i bydło. W związku z tym, z punktu widzenia różnorodności rolnictwa, pożądane jest utrzymanie takiego kierunku produkcji).</p> <p>W większości ww. kierunki produkcji są pracochłonne, cechują się szczególnie dużym ryzykiem produkcyjnym (tj. niepewność wielkości i jakości zbioru) oraz wysokim ryzykiem cenowym (ze względu na zmienność popytu).</p> <p>Stabilizujący wpływ dodatkowego wsparcia w formie płatności redystrybucyjnej i płatności związanych z produkcją jest więc szczególnie ważny w takich sektorach.</p>
4	Rozwój produkcji rolnej metodami przyjaznymi dla środowiska naturalnego, zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego i dostępu do wysokiej jakości i przystępnej cenowo żywności	<p>Przemysłowa produkcja żywności odgrywa istotną rolę w skutkach środowiskowych zmian klimatu i degradacji środowiska ze względu na ogromny ślad ekologiczny oraz wkład w emisje i zanieczyszczenia. Ponadto intensywne korzystanie ze słodkiej wody, nawozów i pestycydów stanowi również zagrożenie dla produkcji dobrej jakości żywności. Utrzymywane przez UE wysokie standardy związane z ochroną środowiska i klimatu w produkcji rolnej w znacznym stopniu determinują także koszty tej produkcji. Wynika to przede wszystkim z ograniczoności zasobów naturalnych i konieczności zachowania racjonalnego poziomu eksploatacji środowiska naturalnego. Istotne miejsce zajmuje skoncentrowanie się na takim funkcjonowaniu gospodarstw rolniczych, aby mogły one przynieść pozytywne efekty dla środowiska naturalnego, co nie jest możliwe bez odpowiednich nakładów związanych z tym procesem.</p> <p>Oddziaływanie na środowisko naturalne, będąc pochodną działalności człowieka, jest więc sumą wszystkich obszarów jego aktywności. Niezbędne są zatem innowacje (ekoinnowacje) w samym procesie wytwarzania produktów rolniczych, rozumiane jako nowe metody pozwalające ograniczyć zużycie kapitału naturalnego, w tym zwłaszcza o charakterze nieodnawialnym, oraz pozwalające na dostosowanie systemu produkcji do nowych warunków agroklimatycznych.</p> <p>Rosnąca potrzeba przeciwdziałania niekorzystnym zmianom klimatycznym wskazuje na możliwości zwiększenia zaangażowania potencjału gospodarstw rolnych w usługach środowiskowych.</p> <p>Ocieplenie klimatu sprzyjające rozprzestrzenianiu patogenów oraz gatunków właściwych dla innych stref klimatycznych wymaga opracowania nowych technik i środków ochrony w produkcji roślinnej i zwierzęcej.</p>
5	Poprawa pozycji ekonomicznej rolnictwa unijnego względem rolnictwa światowego w związku z przewagą kosztową rolnictwa światowego wynikającą m.in. z różnic w standardach produkcji związanych z ochroną środowiska i klimatu	<p>Utrzymywane przez UE wysokie standardy związane z ochroną środowiska i klimatu w produkcji rolnej, a także dobrostanu zwierząt, jakości żywności czy praw pracowniczych, w znacznym stopniu determinują także koszty tej produkcji.</p> <p>Pozycja konkurencyjna gospodarstw w UE jest osłabiana przez relatywnie wysokie koszty, w tym w szczególności koszty pracy najemnej (szczególnie w Polsce w ostatnich latach obserwowany jest dynamiczny wzrost kosztów pracy najemnej).</p> <p>Przewaga kosztowa rolnictwa światowego wynika także z niższych niż w UE standardów produkcji i ochrony środowiska. Przykładem mogą być obowiązujące w USA mniejsze ograniczenia dotyczące biotechnologii, chemikaliów czy dobrostanu zwierząt.</p> <p>Wyższe koszty produkcji w UE wynikają także z dostępnych zasobów ziemi i związanej z tym struktury gospodarstw. Przykładem może być sektor wołowiny, w którym średni rozmiar gospodarstwa w UE jest mały w porównaniu z większością krajów produkujących wołowinę na dużą skalę.</p> <p>Wprowadzanie kolejnych wymogów klimatyczno-środowiskowych wobec rolników prowadzących produkcję w UE zmusza ich do ponoszenia coraz większych kosztów na ich spełnienie. Brak nałożonych tak wysokich (lub w ogóle) wymogów</p>

		<p>środowiskowych na rolników spoza UE oraz wsparcie państwa (bezpośrednio do prowadzonej produkcji lub np. przez niższe opodatkowanie) w innych krajach zaburza konkurencyjność na rynkach światowych ze szkodą dla producentów UE. Dla zachowania opłacalności produkcji rolniczej niezbędne jest zatem rozszerzenie różnych form wsparcia gospodarstw rolnych w ramach WPR minimalizujących nierówność konkurencyjną producentów.</p>
6	<p>Zapewnienie stabilności dochodów gospodarstw przez łagodzenie skutków ryzyka cenowego (wynikającego ze zmienności koniunktury) i produkcyjnego (wynikającego ze zmienności uwarunkowań klimatyczno-pogodowych oraz występowania klęsk żywiołowych, inwazji szkodników, chorób zwierząt i roślin)</p>	<p>Produkcja rolnicza, ze względu na swoją specyfikę, uzależniona jest od wielu czynników. Są to głównie czynniki środowiskowe i klimatyczne warunkujące prawidłowy wzrost i plonowanie upraw a także pozwalające na dokonanie zbiorów oraz czynniki ekonomiczne związane z kształtowaniem się cen na rynku nasion, nawozów, środków ochrony roślin, jak i zbytu, gdzie na wahania cenowe najbardziej podatni są producenci o wąskiej specjalizacji upraw ściśle związanych z dogodnymi warunkami prowadzenia upraw związane np. z położeniem geograficznym. Na ww. czynniki prowadzący działalność rolniczą nie mają wpływu w ogóle (klimatyczne) lub w ograniczonym zakresie (środowiskowe, ekonomiczne), a od nich uzależniony jest poziom dochodów gospodarstw rolnych. Zachodzi zatem potrzeba zastosowania mechanizmów zapewniających stabilność, przynajmniej częściowo, dochodów producentów rolnych, tak by wpływ zmiennych warunków, o których mowa powyżej, nie prowadził do zaprzestania prowadzenia tej działalności. Ponadto, w tym celu, należy zastosować mechanizm przeciwdziałający zjawisku skali, gdzie koszt jednostkowy poniesionych nakładów większych producentów, w skali całości swej produkcji, jest mniejszy niż gospodarstw mniejszych, a co za tym idzie są oni mniej podatni na wahania cenowe produktów końcowych.</p>
7	<p>Utrzymanie potencjału produkcyjnego rolnictwa i przeciwdziałanie zaniechaniu prowadzenia działalności rolniczej na obszarach peryferyjnych i o niekorzystnych warunkach gospodarowania</p>	<p>Utrzymanie potencjału produkcyjnego rolnictwa pozwala na najbardziej efektywne wykorzystanie zasobów naturalnych danego obszaru dla celów związanych z produkcją rolną. Ponadto zachowanie rolniczego zagospodarowania terenu sprzyja realizacji pozaprodukcyjnych funkcji rolnictwa, w tym funkcji społecznych i środowiskowych. Wsparcie ukierunkowane na ten cel zachęci rolników, którzy m.in. z powodu niekorzystnych warunków gospodarowania osiągają niższe dochody, do kontynuowania prowadzenia działalności rolniczej, a także przyczyni się do rozwoju gospodarstw rolnych, co pozwoli na zwiększenie bezpieczeństwa żywnościowego.</p> <p>Utrzymanie potencjału produkcyjnego rolnictwa i przeciwdziałanie zaniechaniu prowadzenia działalności rolniczej na obszarach peryferyjnych i o niekorzystnych warunkach gospodarowania jest szczególnie istotne biorąc pod uwagę, że obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania to w dużej mierze obszary górskie i podgórskie, które charakteryzują się znacznymi ograniczeniami możliwości użytkowania gruntów i znacznym wzrostem kosztów produkcji. Występują na tych obszarach mniej korzystne warunki klimatyczne, krótszy okres wegetacyjny oraz zbyt strome zbocza do użycia sprzętu mechanicznego. Często za to wymagane jest użycie drogiego sprzętu specjalistycznego.</p> <p>Z kolei na obszarach nizinnych, często występuje skumulowanie ograniczeń naturalnych, tj. niskiej temperatury, niekorzystnej tekstury i kamienistości gleby, ograniczonej głębokości ukorzenia, niekorzystnych właściwości chemicznych gleby.</p> <p>Biorąc pod uwagę powyższe, istnieje ryzyko zaniechania prowadzenia działalności rolniczej na tych obszarach, a nawet porzucania ziemi, co ma w wielu wypadkach negatywny wpływ na środowisko przyrodnicze i utrzymanie żywotności obszarów wiejskich.</p>

		<p>Dlatego wsparcie ONW w powiązaniu z innymi instrumentami WPR może przeciwdziałać marginalizacji i wypadaniu gruntów z produkcji rolnej.</p> <p>Potrzeba utrzymania potencjału produkcyjnego rolnictwa jest także ważna z punktu widzenia motywacji rolników do ciągłości w użytkowaniu gruntów o niskiej produktywności lub charakteryzujących się innymi utrudnieniami.</p>
8	<p>Przeciwdziałanie spadkowi opłacalności produkcji rolnej w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta w szczególności na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania, w celu zmniejszenia presji na środowisko poprzez bardziej równomierne rozłożenie terytorialne produkcji zwierzęcej</p>	<p>W Polsce od lat dynamicznie zmienia się struktura wykorzystania trwałych użytków zielonych – podczas, gdy w niektórych regionach obsada zwierząt wzrasta, w innych następuje jej zmniejszanie lub wręcz całkowity zanik. Ponad 40% powierzchni łąk i pastwisk deklarowanych we wnioskach o przyznanie płatności zgłaszana jest przez osoby nieposiadające zwierząt.</p> <p>Zwierzęta trawożerne odgrywają ważną rolę w środowisku, gdyż determinują efektywną gospodarkę łąkowo-pastwiskową. Spadek pogłowia zwierząt żywionych zieloną i sianem powoduje, że duże obszary łąk i pastwisk stają się nieużytkami lub są przekształcane na inne kierunki produkcji roślinnej. Chów zwierząt trawożernych w tym kontekście determinuje możliwość stosowania nawożenia organicznego. W Polsce przeważają słabe piaszczyste gleby, 73% powierzchni użytków rolnych stanowią gleby IV-VI klasy bonitacyjnej. Nawożenie organiczne zwiększa zasobność gleby w próchnicę (zwiększa zasoby węgla organicznego), poprawia pojemność wodną i tym samym jest ważnym elementem działań adaptacyjnych i mitygujących związanych ze zmianami klimatu.</p> <p>Prowadzenie wypasu na trwałych użytkach zielonych sprzyja ich bardziej zrównoważonemu wykorzystaniu. Wykorzystywanie trwałych użytków zielonych do ekstensywnego wypasu zwierząt przeciwdziała zanikowi ekosystemów rolniczych. Tym samym nie tylko zapewnia utrzymanie potencjału produkcyjnego rolnictwa i aktywności gospodarczej na obszarach wiejskich, lecz również sprzyja zachowaniu różnorodności biologicznej i przyrodniczej.</p> <p>Gospodarstwa specjalizujące się w produkcji zwierząt trawożernych (obejmujące produkcje żywca wołowego i cielęcego) na tle innych typów rolniczych gospodarstw rolnych charakteryzują się istotnie mniejszą dochodowością.</p> <p>Zgodnie z danymi FADN, gospodarstwa utrzymujące bydło opasowe osiągają najniższe dochody spośród wszystkich typów rolniczych gospodarstw. Decyduje o tym przede wszystkim kierunek produkcji, ale także skala produkcji.</p> <p>W przypadku gospodarstw utrzymujących krowy mleczne, wysoka pracochłonność i duże różnice w dochodowości produkcji mleka w zależności od skali produkcji skutkują relatywnie szybką koncentracją i restrukturyzacją produkcji mleka, która jest pożądana z punktu widzenia efektywności branży mleczarskiej. Może to jednak prowadzić do zbyt szybkiej rezygnacji z chowu bydła w mniejszych gospodarstwach, dysponujących dużymi zasobami trwałych użytków zielonych i siły roboczej. Skutki dla wielu regionów - zwłaszcza w regionach z silnie rozdrobnionym rolnictwem i dysponującymi dużymi zasobami siły roboczej mogą być niepożądane zarówno ze społecznego, jak i przyrodniczego punktu widzenia.</p> <p>Działania w tym zakresie zapewnią także właściwą skuteczność przeciwdziałania porzucaniu gruntów i utracie różnorodności biologicznej. Jest to szczególnie istotne biorąc pod uwagę, że obszary górskie i podgórskie kwalifikujące się do wsparcia ONW, charakteryzują się znacznymi ograniczeniami możliwości użytkowania gruntów i znacznym wzrostem kosztów produkcji w związku z występowaniem mniej korzystnych niż w nizinnej części Polski warunków klimatycznych, krótszego okresu wegetacyjnego oraz zbyt stromych zboczy do użycia sprzętu mechanicznego lub wymagających użycia bardzo drogiego sprzętu</p>

		specjalistycznego. Ponadto z analiz wynika, że w gospodarstwach z terenów ONW górskich dochód w przeliczeniu na gospodarstwo jest mniejszy.
9	Upowszechnienie stosowania instrumentów zarządzania ryzykiem	<p>Pomimo upływu dekady od opublikowania i upowszechniania przez OECD holistycznego podejścia do zarządzania ryzykiem w rolnictwie, w Polsce zagadnienie to ciągle jest niezgłębione, rolnicy nie mają wystarczającej wiedzy, a tym samym świadomości potrzeb w tym zakresie. W związku z tym zachodzi konieczność działań poprawiających ten stan wiedzy i świadomości poprzez opracowanie i upowszechnienie podstawowych zasad i wytycznych dotyczących zarządzania ryzykiem w gospodarstwie.</p> <p>Sektor rolny w coraz większym stopniu narażony jest na działanie specyficznych rodzajów ryzyka, przede wszystkim jest to ryzyko związane z występowaniem katastrof naturalnych. Z tego względu niezbędny jest sprawny system ochrony ubezpieczeniowej, który zapewniłby jak najpełniejszą ochronę gospodarstw rolnych przed skutkami zdarzeń losowych. Wobec niskiej wiedzy rolników na temat zarządzania ryzykiem i wysokich kosztów ubezpieczeń niezbędne są zachęty finansowe w postaci obniżania kosztów różnych form ubezpieczeń.</p>
10	Rozwijanie technologii cyfrowych w zarządzaniu ryzykiem i platform wdrażających kontrakty	<p>Rozwój technologii cyfrowych ma ogromny wpływ na zarządzanie ryzykiem np. teledetekcja mająca zastosowanie w ubezpieczeniach indeksowych a także telemetria to główne składniki strategii wdrażania w Polsce koncepcji Agrotech (odkrywanie nowych trendów technologicznych) i modelu rolnictwa precyzyjnego, telematyki i spersonalizowanych ubezpieczeń opartych o monitorowanie jazdy kierowców (UBI, usage-based insurance), a w dalszej kolejności również sztucznej inteligencji, sieci 5G i Internetu rzeczy oraz big data. Teledetekcję można wykorzystać we wszystkich rodzajach ubezpieczeń rolnych do szacowania wielkości strat, problem stanowi jednak jej zastosowanie w badaniach ich częstości. W części technika ta wspierać będzie precyzyjniejsze analizowanie rozkładów plonów, a więc i dokładniejsze ustalanie stawek i składek ubezpieczeniowych, których sumarycznym wyrazem są taryfy ubezpieczeniowe. Mimo tego upowszechnienie teledetekcji w praktyce ubezpieczeniowej powinno się przełożyć na spadek cen polis, co w dalszej kolejności powinno dać impuls dla większego popytu ubezpieczeniowego ze strony rolników. Pojawia się również wtedy szansa na zrjonalizowanie wydatków budżetowych w sferze ubezpieczeń rolnych i w formie pomocy ad hoc udzielanej rolnikom poszkodowanym przez katastrofy naturalne, np. przez suszę¹.</p> <p>Powstają także platformy ułatwiające wdrożenie kontraktów zabezpieczających rolników przed ryzykiem cenowym. Dają one nowe możliwości szacowania sumy ubezpieczeniowej w istniejących już ubezpieczeniach pakietowych w oparciu o ceny z rynku futures.</p>

¹ Głównym obszarem zastosowań teledetekcji w ubezpieczeniach są kontrakty indeksowe. Te instrumenty zarządzania ryzykiem są obiektem badań agroekonomistów, m.in. w Szwajcarii, Niemczech czy Chinach. Por. Kulawik J., Soliwoda M., *Teledetekcja a ubezpieczenia rolne...*, op. cit.

Cel 2. Zwiększenie zorientowanie na rynek i konkurencyjność, w tym większe ukierunkowanie na badania naukowe, technologię i cyfryzację		
I.p.	POTRZEBY	UZASADNIENIE
1	Wzrost efektywności czynników wytwórczych w rolnictwie w sposób zrównoważony	<p>Polskie rolnictwo cechuje niska efektywność wykorzystania czynników produkcji, co powoduje niskie wykorzystanie potencjału produkcyjnego.</p> <p>Dochodowość pracy w rolnictwie w Polsce jest jedną z najniższych wśród państw UE ze względu na wysokie nakłady pracy. Dochód z czynników produkcji/AWU w Polsce jest niższy niż w większości państw UE, natomiast wydajność pracy w polskim rolnictwie w 2017 r. była trzykrotnie niższa niż średnia dla państw UE-28.</p> <p>Ponadto, intensywność produkcji w rolnictwie w Polsce jest względnie niska, w porównaniu do innych krajów UE. Niski poziom intensywności produkcji dotyczy około 50% użytkowanych gruntów (opierając się na metodologii Eurostatu oraz danych FADN).</p> <p>Duże potrzeby modernizacyjne w gospodarstwach i wysokie koszty ich realizacji. Co ma także związek z rosnącą presją społeczną na redukcję emisji gazów cieplarnianych, zanieczyszczeń powietrza czy odorów z sektora rolno-spożywczego (szczególnie produkcji zwierzęcej). Wymusza to konieczność wprowadzenia zmian m.in. w zakresie organizacji produkcji czy stosowania nowych niskoemisyjnych technologii. Dodatkowo w sektorze produkcji zwierzęcej, konieczne jest wprowadzanie innowacyjnych rozwiązań w zakresie technologii linii produkcyjnych, cyfryzacji procesów produkcyjnych oraz automatyzacji pozwalających zmniejszyć nakłady pracy. Jest to konieczne w obliczu luki podażowej na rynku pracy w rolnictwie i konieczności zahamowania odpływu młodych pracowników z obszarów wiejskich.</p> <p>Scalenie gruntów jest klasycznym zabiegiem urzędzeniowo-rolnym, zmierzającym do poprawy wadliwej struktury przestrzennej gruntów gospodarstw rolnych.</p> <p>Scalenie gruntów wpływa na wprowadzanie zmian i ulepszeń w obrębie gospodarstw rolnych, upowszechnianie nowych rozwiązań organizacyjnych, a także zwiększanie wydajności i efektywności produkcji.</p> <p>Przeprowadzenie procesu scalenia ułatwia prowadzenie produkcji rolnej poprzez ograniczenie kosztów ponoszonych w gospodarstwie, otwiera drogę do wprowadzenia nowoczesnych technologii. Pomaga w racjonalnym wykorzystaniu zasobów ziemi uprawnej poprzez dostosowanie rozłogu gruntów i istniejącej infrastruktury do potrzeb gospodarstw.</p>
2	Wzmocnienie innowacyjności i zaawansowania technologicznego produkcji rolnej	<p>W Polsce obserwowany jest niski poziom innowacyjności gospodarstw rolnych, niewystarczające stosowanie nowoczesnych technologii w rolnictwie oraz wolne tempo absorpcji skomplikowanych rozwiązań technologicznych. Sytuacja ta spowodowana jest małą otwartością i brakiem zaufania do innowacji, przywiązaniem do dotychczasowych metod produkcji oraz zbyt małą wiedzą na temat postępu w rolnictwie.</p> <p>Gospodarstwa rolne powinny uczestniczyć w kolejnej rewolucji przemysłowej, którą wyznaczają innowacje (produktowe, procesowe, organizacyjne, marketingowe), cyfryzacja, technologie satelitarne, Internet rzeczy i przemysł 4.0, co jest warunkiem</p>

		utrzymania i wzmocnienia konkurencyjności tego sektora. Technologie ICT mają potencjał do przekształcania rolnictwa w wielu aspektach, m.in.: wykorzystanie danych z inteligentnych czujników, np. o warunkach pogodowych, jakości gleby, postępie w uprawie czy zdrowiu bydła, w celu m.in. śledzenia ogólnego stanu gospodarstwa rolnego, wydajności osób zatrudnionych czy też sprzętu (maszyn rolniczych) i zastosowanych rozwiązań, lepszej kontroli procesów wewnętrznych przez możliwość przewidywania wyników produkcji, zarządzaniu kosztami i redukcji odpadów dzięki zwiększonej kontroli nad produkcją, zwiększonej efektywności biznesowej – dzięki automatyzacji procesów, kontroli nad procesem produkcyjnym i utrzymaniem wyższych standardów jakości upraw i zdolności wzrostu.
3	Ułatwienie dostępu do kapitału szczególnie na rzecz inwestycji w odtworzenie majątku wytwórczego w rolnictwie	<p>W 2017 r. średnie nakłady brutto na środki trwałe w rolnictwie w państwach UE-28 były ponad 1,6 krotnie wyższe niż w Polsce. Niska zdolność kredytowa oraz niski kapitał własny utrudniają efektywne modernizowanie gospodarstw.</p> <p>W przypadku wielu, szczególnie mniejszych, gospodarstw problemem jest brak środków na pokrycie wkładu własnego w projektach dofinansowujących modernizację gospodarstw.</p>
4	Zwiększanie dochodowości poprzez bezpieczne dla konsumenta i efektywne przedłużanie trwałości produktów, przechowalność oraz lepsze przygotowanie do sprzedaży (w tym bezpośredniej)	Możliwość przechowania płodów rolnych w gospodarstwie i sprzedaży ich w późniejszym terminie może pozytywnie wpływać na cenę uzyskaną przez rolnika. Odpowiednie przygotowanie produktu do sprzedaży pozwala natomiast uzyskać silniejszą pozycję na rynku oraz wyższą cenę. Marnowanie produktów rolnych obniża dochodowość produkcji.
5	Rozwój produkcji żywności wysokiej jakości w tym produkcji ekologicznej	<p>W Polsce istnieją duże perspektywy rozwoju rynku żywności w ramach systemów jakości, w tym żywności ekologicznej. Problemem, który ogranicza rozwój w tym zakresie jest m.in. niska świadomość konsumentów. W Polsce-liczba producentów i przetwórców wynosi kilka tysięcy, a Polska jest krajem zajmującym 8 pozycję w UE pod względem liczby nazw produktów wpisanych do unijnych rejestrów nazwy pochodzenia, chronionego oznaczenia geograficznego oraz gwarantowanej tradycyjnej specjalności. Udział tego sektora w wartości całego polskiego rynku artykułów żywnościowych i napojów wynosi poniżej 1%.</p> <p>Diagnostuje się, że głównymi barierami zakupu żywności certyfikowanej są cena oraz dostępność.</p> <p>W celu rozwoju tego rodzaju produkcji niezbędne jest wzmocnienie oraz kreowanie potrzeb konsumentów w tym zakresie oraz dostosowanie się producentów do tych potrzeb.</p>
6	Zapewnienie promocji produktów żywnościowych i nieżywnościowych (pochodzących z rolnictwa) na rynkach światowych	Wysoka dynamika polskiego eksportu wskazuje, że internacjonalizacja poprzez eksport jest skuteczną strategią rozwoju polskiego sektora żywnościowego.

7	<p>Pokonanie ograniczeń rozwoju, związanych z niewielką skalą produkcji gospodarstw rolnych i firm przetwórczych, utrudniającą podejmowanie najnowszych technologii i stosowanie nowych modeli organizacyjnych i biznesowych, w tym poprzez promocję współdziałania</p>	<p>Mniejsze gospodarstwa modernizowane są w niewystarczającym tempie i zakresie ze względu na ograniczone możliwości samodzielnego finansowania inwestycji oraz brak rozwiązań dostosowanych do ich skali.</p> <p>Oferta rozwiązań technicznych i technologicznych dla prowadzenia produkcji i przetwórstwa na małą skalę (na poziomie gospodarstwa rolnego) jest niewystraszająca</p> <p>Polskich rolników cechuje niechęć do wspólnych przedsięwzięć inwestycyjnych, zrzeszania się, tworzenia organizacji (np. spółdzielni). Tymczasem diagnozuje się duże rozdrobnienie podaży surowców oraz wypychanie małych gospodarstw rolnych z rynku przez gospodarstwa o większym potencjale produkcyjnym. Przemysł przetwórczy jest bardziej zainteresowany współpracą z większymi dostawcami.</p> <p>Rolnicy prowadzący mniejsze gospodarstw nie są w stanie samodzielnie przygotować dużych wystandaryzowanych partii o wysokiej jakości surowców (półproduktów) rolnych.</p>
8	<p>Podnoszenie kwalifikacji, w szczególności cyfrowych, rynkowych i technologicznych przez rolników oraz łatwo dostępne i profesjonalne wsparcie doradcze</p>	<p>Modernizacja lub wprowadzenie innowacji do gospodarstwa wymaga jednoczesnego podniesienia wiedzy i umiejętności producenta oraz ciągłego wsparcia doradczego. Niedostateczna wiedza, kompetencje i umiejętności u producentów rolnych w zakresie zmian modeli zarządzania, prowadzących do poprawy jakości, wzrostu wydajności, redukcji kosztów itp.) utrudniają restrukturyzację sektora oraz rozwój poszczególnych gospodarstw.</p> <p>Wielu rolników cechuje brak wiedzy specjalistycznej, niska skłonność do jej zdobywania, brak umiejętności zastosowania posiadanej wiedzy w praktyce oraz niski poziom umiejętności cyfrowych. Tymczasem duże tempo zmian wymaga ciągłego uczenia się oraz zdobywania nowych kwalifikacji.</p> <p>Obserwowany jest coraz większy dystans cyfrowy między małymi, średnimi i dużymi gospodarstwami rolnymi.</p> <p>Młodzi rolnicy deklarują ograniczone zainteresowanie tradycyjnymi szkoleniami. Chętnie śledzą media społecznościowe i korzystają z filmowych prezentacji zamieszczanych w Internecie.</p>
9	<p>Zrównoważenie zatrudnienia w rolnictwie, m. in. poprzez rozwiązanie problemu dotyczącego zatrudnienia sezonowego w rolnictwie</p>	<p>Statystycznie w sektorze rolnym obserwuje się nadwyżkę zasobów pracy, ale z drugiej strony coraz częściej pojawiają się sytuacje, gdy brakuje chętnych do prac sezonowych w rolnictwie z uwagi na duży wysiłek fizyczny, jaki się z nimi wiąże, i wysokość płac.</p> <p>Coraz częściej zaczyna występować również „bezrobocie technologiczne” wynikające ze wzrostu poziomu mechanizacji i automatyzacji. Obserwowane jest ono głównie na poziomie podregionów, gdzie kluczowym pracodawcą jest duży podmiot rynku rolno-spożywczego. Nadwyżka zasobów pracy wynika również z wciąż niedostatecznej liczby pozarolniczych miejsc pracy dostępnych dla osób pracujących w gospodarstwach rolnych. Część osób nie posiada również umiejętności aktywnego poszukiwania zatrudnienia lub zmiany swoich kwalifikacji.</p>

Cel 3. Poprawa pozycji rolników w łańcuchu wartości		
I.p.	POTRZEBY	UZASADNIENIE
1	Stymulowanie wspólnych działań rolników w ramach różnych form współpracy i kooperacji	W żywnościowym łańcuchu wartości dominującą pozycję zajmują dwa ogniwa, tj. przetwórstwo spożywcze oraz handel. Taki układ sprawia, że relacje jakie kształtują się pomiędzy poszczególnymi uczestnikami łańcucha wartości oparte są na dominacji, a nie współdziałaniu. Zdecydowanie relacje te układają się na niekorzyść rolników. W związku z tym należy wprowadzić wieloaspektowe instrumenty wsparcia w ramach WPR, które wzmocnią pozycję rolników w łańcuchu wartości, a jednym z rozwiązań jest wprowadzenie mechanizmów zachęcających do konsolidacji działalności producentów rolnych. Zakładanie wspólnych struktur gospodarczych w postaci grup producentów rolnych i organizacji producentów w znaczący sposób pozytywnie wpłyną na wzrost dochodów gospodarstw rolnych i ich trwałości, wzmocni ich pozycję wobec kolejnych uczestników łańcucha wartości a także przyczynią się do zapewniania bezpieczeństwa żywnościowego. Ponadto „efektem” członkostwa producentów w tego typu podmiotach jest zwiększenie wartości dodanej z prowadzonej działalności rolniczej oraz optymalizacja kosztów, przy wykorzystaniu rozwiązań dostosowanych do skali działalności.
2	Wspieranie alternatywnych łańcuchów wartości, w tym krótkich łańcuchów żywnościowych związanych z wytwarzaniem produktów wysokiej jakości	Skracanie liczby ogniw łańcucha żywnościowego i zbliżenie rolnictwa do końcowego odbiorcy jest rozwiązaniem pozwalającym na zwiększenie udziału rolników w wartości dodanej. Elementem niezbędnym dla rozwoju łańcucha dostaw jest również bezpośrednie wchodzenie rolników w dalsze fazy łańcucha żywnościowego poprzez rozpoczynanie działalności przetwórczej i podejmowanie działalności gospodarczej, w tym produkcji marginalnej, lokalnej i ograniczonej (MOL). Podkreślenia wymaga fakt, iż obecne tendencje rynkowe w zakresie zwiększających się udziałów przepływu żywności przez sieci dyskontów i hipermarketów utrudniają budowę rynków zbytu dla tego typu produktów. Pozwoli to na przewyżczenie ograniczeń (ekonomicznych, technologicznych, organizacyjnych, marketingowych) w zakresie barier wejścia i rozwoju dla rolników wchodzących w dalsze fazy łańcucha żywnościowego oraz zapewni alternatywne źródła dochodów dla producentów rolnych jako naturalne przedłużenie aktywności w ramach dalszych faz łańcucha żywnościowego. Będzie to również możliwe poprzez wejście rolników w dalsze fazy łańcucha żywnościowego i sprzedaż swoich produktów na rynkach hurtowych, zorganizowanych platformach handlowych i rynkach regionalnych. Krótkie łańcuchy dostaw zmniejszają również potrzebę długiego przechowywania i pakowania żywności.
3	Rozwój współpracy w ramach łańcucha wartości, w tym przez angażowanie się producentów rolnych w sektorze przetwórstwa produktów rolnych oraz poprawa jego konkurencyjności i innowacyjności	Poprawa współpracy w ramach łańcucha żywnościowego poprzez wzmocnienie najsłabszego ogniwa jakim jest producent rolny i włączanie go w kolejne etapy organizacji rynku jest rozwiązaniem pozwalającym na zwiększenie udziału rolników w wartości dodanej, a tym samym dywersyfikację i podwyższenie dochodów rolniczych. Wsparcie w tym zakresie przyczyni się do rozwoju inwestycji w zakresie rozszerzenia asortymentu produktów, skali produkcji i podwyższenia jej jakości, a tym samym rozwoju ekonomicznego obszarów wiejskich w regionach. Wejście w dalsze fazy łańcucha żywnościowego poprawi pozycję przetargową producentów rolnych szczególnie w stosunku do pozostałych podmiotów gospodarczych, w tym przede wszystkim pośredników oraz sieci dyskontów i hipermarketów. Krótkie łańcuchy dostaw zmniejszają również potrzebę długiego przechowywania i

		<p>pakowania żywności. Społeczności wiejskie zachowują lub zyskują nowe miejsca pracy w gospodarstwach rolnych, w przetwórstwie i lokalnej dystrybucji, mając wówczas możliwość pozostania w regionie.</p> <p>Jednocześnie wskazać należy, że przedsiębiorstwa sektora przetwórczego w znaczący sposób decydują o zagospodarowaniu surowca rolniczego, a dodatkowo, dzięki obowiązkowi zawierania umów kontraktacyjnych/umów na dostawy surowców, wpływa to na wzrost i stabilizację dochodów producentów rolnych, a także przewidywalność dostaw do zakładów. Pozwoli to również na dalszą modernizację sektora przetwórczego w celu dostosowania do rosnącej konkurencji ze strony dużych korporacyjnych jednostek gospodarczych na rynku UE i rynkach światowych.</p> <p>Ponadto, mając na uwadze konieczność podjęcia działań w zakresie zapewnienia samowystarczalności co do ilości pasz niezbędnej do skarmienia zwierząt gospodarskich (w tym szczególności pasz wykorzystujących surowiec białkowy bez GMO) konieczne jest wsparcie przedsięwzięć dotyczących przetwarzania roślin białkowych na poziomie gospodarstwa lub w przedsiębiorstwach paszowych.</p> <p>Celem interwencji powinno być również wspieranie przetwórstwa ukierunkowanego na ograniczanie strat biomasy poprzez efektywne wykorzystanie odpadów i produktów ubocznych oraz wytwarzania alternatywnych (w tym pozażywnościowych) bioproduktów i biogazu na potrzeby zakładów.</p>
4	Wspieranie rozwoju zorganizowanych form handlu	<p>Ukierunkowanie wsparcia na sprzedaż produktów rolnych za pośrednictwem zorganizowanych platform handlowych, centrów dystrybucji produktów rolnych, rynków lokalnych i hurtowych jest integralnym elementem wzmocnienia pozycji rolników w łańcuchu wartości poprzez skracanie łańcucha żywnościowego. Udrożnienie dostępności producentom rolnym do tego typu kanałów dystrybucji umożliwi pozyskanie szerokiego grona odbiorców finalnych i/lub detalicznych. Ponadto, mając na uwadze intensywny rozwój narzędzi ICT, powszechność ich stosowania znacząco obniżyć powinna koszty jednostkowe dla producentów rolnych, przy jednoczesnym zmniejszeniu liczby pośredników oraz szybkim dostarczaniu produktów do odbiorców, bez konieczności długiego przechowywania i pakowania żywności.</p>
5	Doradztwo, coaching, współpraca z liderami środowisk naukowo-biznesowych	<p>W celu stworzenia pełnego zakresu wsparcia, nie tylko w odniesieniu do wsparcia inwestycyjnego, ale również w zakresie know-how, konieczne jest zapewnienie dostępu do profesjonalnego doradztwa, coachingu i współpracy z liderami środowisk naukowo-biznesowych. Pozwoli to na poszerzenie wiedzy i zdobycie nowych doświadczeń niezbędnych w zakresie rozpoczynania i rozwoju działalności w zakresie przetwarzania i wprowadzania do obrotu produktów rolnych.</p> <p>Ponadto należy zwrócić uwagę, że brak specjalistycznych szkoleń z zakresu korzyści wynikających ze współpracy i organizowania się producentów utrzymuje niską świadomość dużej grupy rolników co do pozytywnych aspektów integracji poziomej i pionowej. Stąd też istotne jest rozwijanie profesjonalnego wsparcia eksperckiego dla rolników w ww. zakresie. Powyższe można osiągnąć w ramach rozwoju systemu wiedzy rolniczej AKIS.</p>
6	Promowanie rozwiązań wspierających umowy na dostawy pomiędzy rolnikami a przemysłem przetwórczym	<p>Zawarcie umowy między producentem rolnym a odbiorcą, szczególnie długoterminowej tj. zawartej w terminie umożliwiającym zaplanowanie produkcji w gospodarstwie, wzmocnia pozycję rolnika w obrocie produktami rolnymi. Rolnik, mając zagwarantowaną umową zbytu produktów, może zaplanować harmonogram prac w swoim gospodarstwie tj. prac polowych, chowu zwierząt, zbioru, przygotowania zgodnie z umową produktu (np. sortowanie, mycie) transportu dostaw, itd., dostosowując je do terminów zawartych w umowie.</p>

		<p>Zawieranie długoterminowych umów przez producentów rolnych jest również korzystne dla przemysłu przetwórczego. Dzięki umowom długoterminowych przetwórcy mają zagwarantowane regularne dostawy określonych partii towaru, o wymaganych parametrach jakościowych, co umożliwi planowanie i sprawne prowadzenie produkcji czy handlu. Ponadto długoterminowe umowy pozwalają na utworzenie bazy stałych, odpowiedzialnych kontrahentów dostarczających wymagane co do ilości jak i ilości produktów.</p> <p>Zawieranie umów długoterminowych jest korzystne dla obu stron – rolnika i nabywcy, szczególnie w warunkach rozdrobnionej krajowej struktury gospodarstw i stosunkowo małego zainteresowania tworzeniem zorganizowanych grup i organizacji producentów. Dlatego ważnym jest promowanie tej formy umów na dostarczanie produktów rolnych zarówno wśród rolników jak i podmiotów nabywających produkty rolne. Istotnym jest również, aby umowy długoterminowe zawierane były na zasadach równoprawnego partnerstwa biznesowego, w związku z tym koniecznym jest zwiększenie świadomości rolników w tym zakresie. Założenia w zakresie wsparcia łańcucha żywnościowego w ramach celu 3 będą opierały się na dotychczasowych doświadczeniach z poprzednich okresów programowania w zakresie bezpośredniego powiązania wspieranych zakładów przetwórczych za pomocą umów długoterminowych z rolnikami lub grupami producentów rolnych/spółdzielniami.</p>
7	Wykorzystanie technologii cyfrowych w dostępie do usług finansowych, informacji rynkowych oraz poprawie łańcucha dostaw	<p>Nowe technologie informacyjno-komunikacyjne (TIK) uznawane są za czynnik rozwoju gospodarczo-społecznego zarówno terenów zurbanizowanych, jak i typowo wiejskich. Wykorzystywanie nowych technologii nigdy dotąd nie pełniło aż tak istotnej roli w komunikacji z klientem oraz prowadzeniu działalności gospodarczej. Wykorzystanie szans związanych z cyfryzacją wymaga jednak wzmocnienia współpracy z podmiotami spoza sektora – firmami IT, jednostkami naukowo-badawczymi, centrami posiadającymi kompetencje do analizowania wielkich zbiorów danych i start-upami zainteresowanymi tworzeniem aplikacji mobilnych i innych rozwiązań informatycznych dla sektora rolno-spożywczego. Sterowanie procesami produkcji w oparciu o wyniki analiz wielkich danych może mieć bezpośredni wpływ nie tylko na funkcjonowanie i pozycję poszczególnych podmiotów w łańcuchu dostaw, ale także na takie fundamentalne kwestie jak ochrona środowiska czy bezpieczeństwo żywnościowe w Europie.</p> <p>Kolejnym aspektem wpływającym na wzmocnienie pozycji rolnika w łańcuchu dostaw jest handel elektroniczny (e-commerce) – nierozzerwalnie związany z rozwojem technologii informacyjno-komunikacyjnych.</p> <p>Uczestnikami transakcji zawieranych drogą elektroniczną mogą być przedstawiciele różnych ogniw łańcuchów marketingowych począwszy od dostawców surowców, poprzez producentów produktów rolnych, usług, pośredników handlowych, a na samych konsumentach kończąc. Rozwój sprzedaży przez Internet sprawia, iż rozwijają się globalne cyber rynki, na których nieomal „wszystko może być sprzedawane i kupowane przez każdego”.</p> <p>Ukierunkowane wsparcie na wykorzystywanie technologii cyfrowych w sektorze rolno-spożywczym z ekonomicznego punktu widzenia jest kluczową siłą napędową do obniżenia kosztów transakcji wynikających z eliminacji pośredników w łańcuchach marketingowych. W konsekwencji prowadzi to do wzrostu efektywności rynków, któremu towarzyszy zwiększenie dobrobytu ekonomicznego producentów rolnych i konsumentów wynikające ze zwiększenia popytu.</p> <p>Dostęp do elektronicznych platform handlu produktami rolnymi i żywnościowymi zwiększa możliwości bezpośredniego zawierania transakcji przez producentów rolnych oraz wzmacnia ich siłę przetargową w marketingowych łańcuchach żywnościowych.</p>

Cel 4. Przyczynianie się do łagodzenia zmiany klimatu i przystosowania się do niej, a także wykorzystanie zrównoważonej energii		
I.p.	POTRZEBY	UZASADNIENIE
1	Ograniczanie emisji gazów cieplarnianych z rolnictwa	<p>Polskie rolnictwo odpowiedzialne jest za około 8% krajowej emisji gazów cieplarnianych. Największe znaczenie ma emisja podtlenku azotu z gleby w wyniku nawożenia azotem i metanu z produkcji zwierzęcej. Produkcja roślinna przyczynia się zarówno do emisji gazów cieplarnianych (bezpośrednio i pośrednio), jak i do sekwestracji węgla.</p> <p>Działania prowadzone w ramach produkcji roślinnej uwzględniają praktyki mitygacyjne związane z użytkowaniem gruntów i z uprawą oraz zarządzaniem glebą i składnikami pokarmowymi. Należy przy tym pamiętać, że potencjał mitygacyjny praktyk możliwych do zastosowania w produkcji roślinnej jest obciążony znaczną niepewnością wynikającą m.in. z już stosowanych działań w gospodarstwach rolnych oraz z ich odwracalnością.</p> <p>Przeciwdziałanie zmianom klimatu dotyczy również produkcji zwierzęcej. Zmienność warunków i metod produkcji zwierzęcej sprawia, że część technik redukcyjnych obciążona jest dużym współczynnikiem niepewności. Oznacza to, że uznane metody produkcji intensywnej niekoniecznie będą miały ten sam efekt w małych i średnich gospodarstwach rodzinnych, i vice versa.</p>
2	Adaptacja rolnictwa i leśnictwa do zmian klimatu w tym ograniczenie oddziaływania niekorzystnych warunków pogodowych lub zagrożeń chorobowych	<p>Rolnictwo i Leśnictwo są jednymi z bardziej wrażliwych sektorów na zmiany klimatu, których skutkiem są ekstremalne zjawiska pogodowe w tym powodzie, huraganowe wiatry, susze, nawałne deszcze, grady oraz przymrozki. Najwyższe straty w plonach często powodowane są na skutek nałożenia się po sobie tych niekorzystnych zjawisk pogodowych np. suszy (w tym hydrologicznych) i deszczy nawałnych. Większe ryzyko utraty plonów i pogorszenie ich jakości może spowodować zmniejszenie produkcji rolniczej, czego konsekwencją może być niestabilna sytuacja ekonomiczna w rolnictwie. Jednocześnie malejąca tendencja liczby dni z pokrywą śnieżną pogłębia niedobory wody szczególnie w rolnictwie, gdzie dodatkowo odwodnienie siedlisk hydrogeniczych prowadzi do zwiększenia intensywności rozkładu materii organicznej i emisji dwutlenku węgla. Konieczna jest zatem ochrona przestrzeni rolniczej i leśnej w tym zasobów glebowych dużej wartości produkcyjnej oraz przede wszystkim zasobów wodnych. Wystąpienie zdarzeń o charakterze biotycznym może prowadzić do poważnych zakłóceń w produkcji rolnej i powodować szkody gospodarcze. Konieczne jest zatem zabezpieczenie gospodarstw przed skutkami występowania ekstremalnych zjawisk oraz zdarzeń o charakterze biotycznym.</p> <p>Istotne są zatem inwestycje pozwalające na modernizację gospodarstw rolnych (np.: instalacje związane z wentylacją budynków inwentarskich lub obniżające temperaturę) oraz na wypadek pojawienia się agrofagów lub zagrożeń epizootycznych w produkcji rolnej i leśnictwie.</p> <p>Działania „wielofunkcyjne” - powinny być traktowane jako element przeciwdziałania zmianom klimatu, zachowania bioróżnorodności oraz poprawy gospodarki wodnej przy uwzględnieniu specyfiki regionalnej (tereny górskie, nizinne itd.).</p>

3	Zwiększanie pochłaniania i skutecznego magazynowania węgla w glebie m.in. w wyniku zalesiania najsłabszych gruntów rolnych oraz odnawiania lasów	<p>Lasy odgrywają ważną rolę w procesie pochłaniania dwutlenku węgla z atmosfery i trwałego jego magazynowania w postaci węgla w biomase drzewnej. Jednak, w związku z postępującymi zmianami klimatycznymi lasy muszą stawić czoła przystosowaniu się do zmian, szczególnie w kontekście dużej dynamiki temperatur, różnic w dostępności zasobów wody i opadów, jak również częściej występujących ekstremalnych zjawisk klimatycznych. Tym samym zmiany klimatu wpływają w różny sposób na poszczególne strefy roślinności. Konieczne jest zatem podjęcie działań, które przyczyniają się do zwiększenia zalesiania, potencjału ekosystemów leśnych i podjęcia wysiłków skierowanych na ich ochronę i odtwarzanie.</p> <p>Sekwestrację węgla w siedliskach bagiennych szacuje się na około 0,15 mln ton, co stanowi ok. 0,1% całkowitej emisji CO₂ w Polsce. Ponadto, naturalne, niezaburzone torfowiska magazynują węgiel związany wcześniej przez rośliny w procesie fotosyntezy. Przy stałym przesyceciu gleby wodą, stwarzającym warunki beztlenowe, obumierające tkanki roślinne wolniej rozkładają się i następuje nagromadzenie glebowej materii organicznej. W warunkach naturalnych (stałego wysokiego uwodnienia) torfowiska emitują dwutlenek węgla na poziomie porównywalnym z innymi niskoproduktywnymi ekosystemami. W dłuższym czasie mimo beztlenowego rozkładu materii organicznej i pojawiającego się metanu przyczyniają się do ograniczenia ilości węgla w atmosferze. Zdegradowane torfowiska (niskie), głównie wskutek zmiany stosunków wodnych, powodują jednak gwałtowny wzrost globalnej emisji gazów cieplarnianych, ocenianej na około 25% wszystkich emisji CO₂ z sektora użytkowania gruntów. Obniżenie zwierciadła wody w torfowiskach prowadzi do: powstania dwutlenku węgla w ich powierzchniowych natlenionych warstwach, tworzenia się metanu w odtlenionych głębszych warstwach oraz do nasilenia emisji tlenu diazotu na skutek mineralizacji organicznych połączeń azotu.</p>
4	Rozwój biogospodarki w oparciu o nieżywnościowe zastosowania biomasy rolniczej i leśnej	<p>Biomasa rolnicza i leśna może być surowcem w produkcji produktów zastępujących produkty wytwarzane z przerobu kopalin (ropa naftowa, węgiel, stal etc.). Dzięki czemu następuje ograniczenie zużycia nieodnawialnych zasobów oraz emisji powstającej na etapie eksploatacji złóż oraz zużycia tych zasobów.</p> <p>Oczekiwania konsumentów (niski ślad klimatyczny) oraz dostępność nowych technologii pozwolą wykorzystać surowce rolne do rozwoju łańcuchów wartości (w tym lokalnych).</p> <p>Wykorzystanie i upowszechnianie technologii zapewnią efektywne zagospodarowanie bioodpadów oraz zwiększą produkcję biomasy poprzez zagospodarowanie obszarów niewykorzystywanych do produkcji rolniczej i leśnej, co wpłynie korzystnie m.in. na stan zasobów, na bilans emisji.</p>
5	Wykorzystanie i rozwijanie alternatywnych możliwości produkcji energii	<p>Wykorzystanie energii elektrycznej i ciepłej ze źródeł odnawialnych przyczynia się do poprawy bezpieczeństwa dostaw energii elektrycznej, wykorzystania lokalnych zasobów odnawialnych oraz ograniczania niskiej emisji na obszarach wiejskich.</p>
6	Podnoszenie wiedzy w zakresie łagodzenia zmian klimatu i adaptacji do nich	<p>Zmiany klimatyczne skutkują koniecznością poszukiwania skutecznych praktyk adaptacyjnych i mitygacyjnych. Wymaga to rozwoju i upowszechnienia wiedzy na temat istniejącej sytuacji, problemów i zagrożeń oraz możliwych i niezbędnych metod działania. W ramach działań edukacyjnych nt. klimatu realizowanych w ramach WPR kluczowymi aktorami są naukowcy, doradcy, rolnicy, ich organizacje i firmy z tzw. otoczenia rolnictwa oraz administracja. Istotne jest zróżnicowanie i dostosowanie działań edukacyjnych i promocyjnych do potrzeb odpowiednich grup odbiorców.</p>

Cel 5. Wspieranie zrównoważonego rozwoju i wydajnego gospodarowania zasobami naturalnymi takimi jak woda, gleba i powietrze		
I.p.	POTRZEBY	UZASADNIENIE
1	Ochrona zasobów i poprawa jakości gleby	<p>Zasoby glebowe Polski są bardzo zróżnicowane pod względem potencjału produkcyjnego. Dominują gleby lekkie o niskiej zawartości próchnicy, wrażliwe na przesuszanie i erozję. Dodatkowo ponad 70% powierzchni gleb użytków rolnych Polski jest w różnym stopniu zakwaszonych. Dostępne wyniki badań wskazują również na zróżnicowanie regionalne pod względem zasobności gleb w składniki takie jak: potas, fosfor, czy też przyswajalny magnez.</p> <p>W celu ograniczenia procesu degradacji gleb diagnozuje się potrzebę prowadzenia działań ochronnych polegających na: wprowadzaniu materii organicznej, poprawę struktury, dostosowaniu agrotechniki i technologii uprawy, zrównoważonym nawożeniu opartym na badaniach gleby, wapnowaniu, przeciwdziałaniu zasklepieniu gleby, ograniczeniu erozji, właściwym doborze gatunków i odmian roślin do uprawy na danym obszarze, czy też rozwój rolnictwa ekologicznego.</p>
2	Poprawa gospodarki wodnej na obszarach wiejskich	<p>Znaczny udział gleb lekkich, niedobory wody powodowane niską sumą opadów atmosferycznych oraz stosunkowo wysoka ewapotranspiracja powoduje, że zasoby wodne Polski są mniejsze niż w sąsiednich krajach. Środkowa Polska (Wielkopolska, Kujawy, Mazowsze i część Podlasia) należy do regionów o najniższej ilości opadów atmosferycznych w Europie. Dodatkowo brakuje infrastruktury hydrotechnicznej kształtującej stosunki wodne na terenach rolniczych, która umożliwiłaby ograniczenie nadmiernych spływów powierzchniowych wody oraz stworzyła warunki do jej magazynowania.</p> <p>Przeciwdziałanie niedoborom wody wymaga ochrony gleb organicznych przed przesuszeniem oraz zachowania mokradeł i torfowisk, jak również dostosowania agrotechniki i technologii uprawy roślin oraz właściwy dobór gatunków i odmian roślin do uprawy na danym obszarze.</p> <p>Regulacja stosunków wodnych gleb potrzebuje właściwego użytkowania gruntów poprzez układ pól ornych, użytków zielonych, lasów, użytków ekologicznych, oczek wodnych, utrzymanie lasów, tworzenie/utrzymanie pasów ochronnych zadrzewień i zakrzaczeń.</p>
3	Poprawa jakości wód	<p>Produkcyjna działalność rolnicza stwarza zagrożenia dla wód związane z możliwością przenikania do nich składników nawozowych (głównie azotu i fosforu) i pestycydów z pól. Składniki te trafiają do wód w następstwie ich strat w produkcji rolnej.</p> <p>Zanieczyszczenie azotanami dotyczy zarówno wód powierzchniowych jak i podziemnych. W Polsce w przypadku wód powierzchniowych sytuacja jest trudna, bo występuje ryzyko eutrofizacji zbiorników wodnych. Natomiast w przypadku wód podziemnych wyniki monitorowania wód były bardzo dobre.</p> <p>W związku z tym niezwykle istotne jest właściwe użytkowanie gruntów rolnych i leśnych w celu ograniczenia przemieszczania się azotu, fosforu, magnezu i innych pierwiastków do wód stojących i płynących.</p>
4	Ograniczanie zanieczyszczeń powietrza	<p>Jednym z głównych zanieczyszczeń gazowych powietrza powstającym w toku szeroko rozumianej produkcji rolniczej jest amoniak. Uwzględniając potrzebę redukcji krajowych emisji niektórych zanieczyszczeń powietrza dyrektywa NEC ustanawia zobowiązania dla Państw Członkowskich UE. W celu wdrożenia przepisów tej dyrektywy w zakresie rolnictwa praktyki powinny obejmować m.in.:</p>

		<ul style="list-style-type: none"> - zakaz stosowania nawozów amonowo-węglanowych - wymóg przykrywania zbiorników z gnojowicą i gnojówką zgodnie z Programem azotanowym, - propagowanie wśród rolników: aplikacji dogłębowej nawozów na bazie mocznika - stosowania innych metod rozlewania gnojowicy niż rozbryzgowo i przyorywanie obornika w ciągu 12h od aplikacji na glebę. <p>W związku z powyższym w celu ograniczenia emisji amoniaku (NH₃) niezwykle istotne jest podejmowanie praktyk, umożliwiających wzrost wydajności plonowania, przy jednoczesnej redukcji zanieczyszczeń powietrza, jak np: niskoemisyjne metody aplikacji nawozów.</p>
5	Zapobieganie porzucaniu gruntów	<p>W Polsce po 2005 roku obserwowane jest zmniejszenie powierzchni odłogów (spadek z 6,5% do 2,9% powierzchni użytków rolnych w 2008 roku). Tendencja ta wskazuje na potrzebę motywacji rolników do ciągłości w użytkowaniu gruntów o niskiej produktywności lub charakteryzujących się innymi utrudnieniami (np. trudne warunki klimatyczne, strukturalne). Na obszarach tych niezbędne jest kontynuowanie rolniczego użytkowania ziemi w celu zachowania lub poprawy środowiska, utrzymania terenów wiejskich, zachowania potencjału turystycznego obszaru lub w celu ochrony linii brzegowej.</p> <p>W szczególności istotne jest utrzymanie działalności rolniczej na najmniej produktywnych glebach położonych głównie na stokach o dużym spadku w tym obszarach górskich i podgórskich. Wiele gospodarstw osiąga również niższe dochody z powodu niekorzystnego położenia (np. obszary peryferyjne, obszary o utrudnionych warunkach naturalnych dla prowadzenia działalności rolniczej). Bardzo słabe warunki glebowe oraz ukształtowanie terenu nie pozwalają na intensyfikację produkcji i chów wysokoprodukcyjnych ras zwierząt, a koszty produkcji, wobec porównywalnych gospodarstw rolnych położonych poza obszarami o niekorzystnych warunkach gospodarowania, są wyższe.</p> <p>Z kolei na obszarach nizinnych, często występuje skumulowanie ograniczeń naturalnych, tj. niskiej temperatury, niekorzystnej tekstury i kamienistości gleby, ograniczonej głębokości ukorzenia, niekorzystnych właściwości chemicznych gleby. Biorąc pod uwagę powyższe, istnieje ryzyko zaniechania prowadzenia działalności rolniczej na tych obszarach, a nawet porzucania ziemi, co ma w wielu wypadkach negatywny wpływ na środowisko przyrodnicze i utrzymanie żywotności obszarów wiejskich.</p> <p>Takie gospodarstwa i takie sektory powinny otrzymywać dodatkowe wsparcie, które będzie stanowiło zachętę do kontynuowania produkcji rolnej, w szczególności mając na uwadze, że szybko rosące dochody w sektorach pozarolniczych i uciążliwość pracy w rolnictwie coraz częściej skłaniają rolników do przekwalifikowania i porzucania gruntów rolnych.</p>
6	Podnoszenie wiedzy w zakresie racjonalnego wykorzystania zasobów naturalnych – wody, gleby, powietrza	<p>Jednym z kluczowych elementów, który decyduje o racjonalnym wykorzystaniu zasobów w tym szczególnie wody, gleby i powietrza jest odpowiedni poziom wiedzy. Nie jest on wystarczający, zarówno wśród rolników, jak i mieszkańców obszarów wiejskich.</p>

Cel 6: Przyczynianie się do ochrony różnorodności biologicznej, wzmocnienie usług ekosystemowych oraz ochrona siedlisk i krajobrazu		
I.p.	POTRZEBY	UZASADNIENIE
1	Ochrona i różnicowanie krajobrazu wiejskiego	<p>O walorach przyrodniczych krajobrazu wiejskiego w Polsce decyduje zróżnicowanie siedlisk oraz ich użytkowania, a także cechy gospodarstw rolnych, związane ze strukturą działek rolnych, rozdrobnieniem gospodarstw, rodzajem produkcji rolniczej, intensywnością gospodarowania, występowaniem lub nagromadzeniem obiektów pełniących funkcje ekologiczne. Urozmaicony strukturalnie krajobraz przyczynia się do wzrostu bioróżnorodności agroekosystemu.</p> <p>Konieczne jest podejmowanie przez rolników działań pozwalających w sposób zrównoważony korzystać z krajobrazu. Należy propagować działania mające na celu różnicowanie krajobrazu poprzez zachowanie jego elementów, takich jak np. oczka, miedze i zadrzewienia śródpolne, stanowiące miejsce bytowania, rozwoju, schronienia oraz pozyskiwania pokarmu dla wielu gatunków zwierząt.</p>
2	Zrównoważone stosowanie środków ochrony roślin i nawozów	<p>Rolnictwo pełni ważne funkcje produkcyjne, związane głównie z wytwarzaniem płodów rolnych i artykułów żywnościowych. Podporządkowanie ekosystemów rolniczych wytwarzaniu żywności nie powinno jednak naruszać równowagi środowiska. Intensyfikacja rolnictwa natomiast wpływa negatywnie na kształtowanie się procesów zachodzących w glebie i wodzie, od których w decydującym stopniu zależy stan i liczebność występującej na danym obszarze flory i fauny. Konieczne jest zatem propagowanie wśród rolników zrównoważonego stosowania środków ochrony roślin i nawozów, aby zapobiec degradacji zasobów naturalnych, od których stanu zależne jest zachowanie różnorodności biologicznej.</p>
3	Zwiększenie różnorodności upraw	<p>Duża różnorodność upraw przyczynia się do tworzenia warunków bytowania fauny i flory, a przez to przeciwdziała utracie bioróżnorodności biologicznej. Wpływa również korzystnie na różnorodność krajobrazu wiejskiego. Różnicowanie upraw polegające na wzbogacaniu struktury zasiewu jest istotne również m.in. ze względu na obieg składników pokarmowych, utrzymanie struktury i żyzności gleby oraz ochronę upraw przed szkodnikami.</p>
4	Zwiększenie różnorodności biologicznej lasów	<p>Lasy zwiększają bioróżnorodność, wspomagając utrzymanie w krajobrazie wielu gatunków flory i fauny oraz są kanałami migracji zwierząt dziko żyjących. Na potrzebę zwiększenia różnorodności biologicznej lasów wskazują się również w Unijnej „Strategii na rzecz różnorodności biologicznej 2030” stanowiącej element realizacji Europejskiego Zielonego Ładu. W Strategii osobny podrozdział poświęca się zwiększeniu udziału lasów w Europie oraz poprawie ich odporności. Wskazuje się, jak ogromną rolę odgrywają lasy nie tylko w aspekcie zachowania różnorodności biologicznej, ale również mają wieloaspektowe znaczenie w kontekście zmian klimatu, regulacji stosunków wodnych, stabilizacji gleby oraz oczyszczania powietrza.</p>
5	Ekstensywne użytkowanie gruntów, w tym gruntów o niskiej wartości produkcyjnej oraz cennych przyrodniczo, z uwzględnieniem potrzeb ich ochrony	<p>Ekstensywne użytkowanie gruntów, prowadzone często w tradycyjny sposób, zapobiega degradacji zasobów naturalnych i wpływa korzystnie na różnorodność biologiczną. Kontynuacja tradycyjnego, rolniczego wykorzystania gruntów o niskiej produktywności oraz cennych przyrodniczo jest bardzo istotnym czynnikiem zachowania krajobrazu i bioróżnorodności. Liczne siedliska (wraz ze związanymi z nimi, często unikatowymi, gatunkami zwierząt i roślin) ukształtowały się i mogą istnieć dzięki ekstensywnej (i dostosowanej do potrzeb danego siedliska) gospodarce rolnej. Zarówno zaprzestanie działalności rolniczej, jak i jej intensyfikacja zagrażają bioróżnorodności i zapewnieniu usług ekosystemowych (np. zapylacze).</p>

6	Zachowanie zasobów genetycznych roślin w rolnictwie	Koncentracja, intensyfikacja i specjalizacja produkcji rolnej stanowi istotne zagrożenie dla różnorodności genetycznej roślin rolniczych. Zawężona jest też pula genetyczna roślin uprawnych. Stan taki stanowi zagrożenie dla przyszłości produkcji rolnej (cel bezpieczeństwo żywności), gdyż obecnie masowo wykorzystywane odmiany roślin mogą nie sprostać możliwym w przyszłości presjom (zmiany klimatu, nowe rodzaje lub mutacje patogenów). Dlatego należy dołożyć wszelkich starań, aby zachować istniejące nadal zasoby genetyczne roślin uprawnych, które wyewoluowały i zostały wyselekcjonowane do bytowania w trudnych warunkach, na potrzeby przyszłej produkcji. Potrzebę tę należy realizować poprzez wsparcie uprawy lub hodowli odpowiednich odmian. Tradycyjne odmiany roślin dostarczają również poszukiwanych na rynku, unikatowych produktów i są szczególnie przydatne dla gospodarstw ekologicznych.
7	Zachowanie zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie	Koncentracja, intensyfikacja i specjalizacja produkcji rolnej stanowi istotne zagrożenie dla różnorodności genetycznej zwierząt gospodarskich. Produkcja zwierzęca oparta jest na niewielkiej liczbie wysoko wydajnych i często silnie zimbredowanych ras, które były intensywnie selekcjonowane w kierunku cech jednostronnej użyteczności. Stan taki stanowi zagrożenie dla przyszłości produkcji rolnej (cel bezpieczeństwo żywności), gdyż obecnie masowo wykorzystywane rasy zwierząt mogą nie sprostać możliwym w przyszłości presjom. Dlatego należy dołożyć wszelkich starań, aby zachować istniejące nadal zasoby genetyczne zwierząt gospodarskich, które wyewoluowały i zostały wyselekcjonowane do bytowania w trudnych warunkach, na potrzeby przyszłej hodowli. Potrzebę tę należy realizować poprzez wsparcie hodowli odpowiednich ras. Tradycyjne rasy zwierząt dostarczają również poszukiwanych na rynku, unikatowych produktów i są szczególnie przydatne dla gospodarstw ekologicznych.
8	Zapobieganie rozprzestrzenianiu się gatunków inwazyjnych	Gatunki inwazyjne stanowią zagrożenie dla fauny i flory danego ekosystemu, konkurując z gatunkami autochtonicznymi o niszę ekologiczną, a także przyczyniając się do wyginięcia gatunków miejscowych. Tym samym rozprzestrzenianie się gatunków inwazyjnych stanowi bardzo duże zagrożenie dla bioróżnorodności. Inwazyjne gatunki roślin stanowią szczególny problem na obszarach chronionych, wypierając rodzime gatunki roślin, dla ochrony których utworzono te obszary. W takim przypadku zachodzi konieczność ich usuwania (głównie przez niszczenie mechaniczne).
9	Rozwój zasobów wiedzy i informacji o środowisku, jej upowszechnianie i wzrost świadomości społeczeństwa	Realizacja celów środowiskowych wymaga rozwoju i upowszechnienia wiedzy na temat istniejącej sytuacji, problemów i zagrożeń oraz możliwych i niezbędnych metod działania. Adresatami działań z zakresu transferu wiedzy muszą być wszyscy obywatele, gdyż przeciwdziałanie niekorzystnym zmianom środowiska zależy od powszechnej świadomości ekologicznej, oczekiwań społecznych i aktywności ludzi. W ramach działań edukacyjnych i na rzecz ochrony środowiska i klimatu realizowanych w ramach WPR kluczową rolę pełnią naukowcy, doradcy, rolnicy, ich organizacje i firmy z tzw. otoczenia rolnictwa oraz administracja.

Cel 7. Przyciąganie młodych rolników i ułatwianie rozwoju działalności gospodarczej		
I.p.	POTRZEBY	UZASADNIENIE
1	Poprawa dostępu do usług związanych z rolnictwem i leśnictwem oraz dywersyfikacja dochodów gospodarstw rolnych m.in. poprzez rozwój nowych modeli biznesowych	Nowe modele biznesowe pozwalają zwiększając wydajność lub produktywność czynników produkcji rolnej. Do nich można zaliczyć m.in. usługi szkoleniowe i doradztwo w zakresie technologicznym, jak i w zakresie różnych form współpracy dla osób prowadzących działalność rolniczą. Dotychczasowe działania na rzecz poprawy struktury obszarowej gospodarstw (przez scalanie, wymianę gruntów, dzierżawę, instrumenty wspierające rolników przejmujących gospodarstwa) powinny być uzupełniane przez promowanie modeli współpracy gospodarstw dysponujących różnymi zasobami pracy, ziemi, kapitału i wiedzy, tak aby osiągały one w drodze kooperacji korzyści w skali niezbędnej do funkcjonowania na konkurencyjnym rynku. Również dostęp do usług powinien zwiększyć potencjał gospodarstw rolnych w osiąganiu korzyści ekonomicznych z prowadzenia działalności rolniczej. Szczególnie, że dostęp gospodarstw rolnych do usług może ułatwić wykorzystanie nowych technologii bez konieczności ponoszenia wysokich kosztów zakupu maszyn/urządzeń. Co może przełożyć się na poprawę konkurencyjności tych jednostek. Również pozwoli włączyć się gospodarstwom rolnym w ochronę środowiska i klimatu poprzez wykonywanie usług za pomocą technologii, maszyn, urządzeń i sprzętu ograniczających niekorzystne oddziaływanie na środowisko naturalne.
2	Dostęp do kapitału	Młodzi rolnicy nie posiadają wystarczającego kapitału na urządzenie, dostosowania strukturalne i rozwój działalności rolniczej w przejętych gospodarstwach. Kapitał jest niezbędny, jeżeli młody rolnik planuje np. zwiększyć powierzchnię gospodarstwa, zakupić maszyny, urządzenia, środki obrotowe czy sprzęt komputerowy i oprogramowanie służące wsparciu prowadzenia działalności rolniczej, wybudować, zmodernizować lub wyposażyć budynki lub budowle wykorzystywane do produkcji rolnej, a nawet zakupić gospodarstwo (jeśli go nie przejmuje).
3	Dostęp do ziemi	Młode osoby, które chcą rozpocząć działalność rolniczą napotykać na problem w dostępie do ziemi, ze względu na wysoką cenę ziemi, jak również niechęć starszych rolników do przekazywania gospodarstw następcom. Starsi rolnicy obawiają się przekazania dorobku całego życia, miejsca pracy i zamieszkania młodszym członkom rodziny, pozbawienia ich wpływu na decyzje dotyczące gospodarstwa oraz wprowadzenia nowych rozwiązań dotyczących działalności gospodarstwa.
4	Dostęp młodych rolników do wiedzy	Gospodarstwa prowadzone przez lepiej wykształconych rolników osiągają wyższą efektywność produkcji dzięki wyższej skłonności do ponoszenia ryzyka na rynku czy wprowadzania innowacji technicznych, a przede wszystkim dzięki lepszemu zarządzaniu zasobami siły roboczej. Ze względu na brak promowania uczenia się przez całe życie, niewystarczające umiejętności zastosowania wiedzy w praktyce. Ograniczone możliwości uzyskania porady w odniesieniu do nowości na rynku – (głównym źródłem informacji o środkach produkcji są firmy dystrybuujące te środki

		(nasiona, maszyny, zwierzęta, środki ochrony roślin itp.). Tego, a tego typu doradztwo nakierowane jest raczej na przywiązanie klienta do określonego produktu.), niezbędne są działania mające na celu poprawę dostępu do wiedzy, doradztwa i innowacji. Szczególnie istotne jest doradztwo w zakresie m.in. zarządzania gospodarstwem, nowych technologii produkcji rolnej, obowiązujących przepisów oraz pozyskania środków na rozwój, w tym pomocy w ramach WPR.
5	Zmniejszenie ryzyka związanego z podjęciem działalności rolniczej i inwestowaniem w gospodarstwie	<p>W celu zmniejszenia ryzyka związanego z podjęciem działalności rolniczej i inwestowaniem w gospodarstwie należy promować rozwiązania zapobiegające powstawaniu strat związanych z wystąpieniem suszy, powodzi itp. np. rozpowszechnianie informacji o technologiach do ustalania zapotrzebowania roślin na wodę, konieczności utrzymywania urządzeń melioracji wodnych, wykorzystania wód opadowych roztopowych w obrębie gospodarstwa, efektywne systemy nawadniania, stosowania odpowiednich technik uprawy, w tym np. pakiety cyfrowy aplikacji dla młodego rolnika przygotowany przez ODR.</p> <p>Ponadto, istotne jest promowanie różnych form współpracy rolników, przystępowania do grup producentów itp. Grupa producentów może negocjować ceny zbytu produktów, nabywać środki do produkcji po korzystniejszych cenach, wynajmować profesjonalnych doradców – co obniża koszty operacyjne poszczególnych członków grupy oraz zapewnia większą pewność zbytu (ograniczenie ryzyka rynkowego).</p>
6	Poprawa dochodów młodych rolników	<p>Wobec odpływu osób młodych z terenów wiejskich ważne jest zachęcanie ich do pozostania na tych obszarach. W tym celu należy wykorzystać potencjał rolnictwa do prowadzenia działalności gospodarczej towarzyszącej produkcji rolniczej, a także wspierać pozarolniczą przedsiębiorczość, w tym z wykorzystaniem różnych form wspólnego działania (np. rozwój turystyki wiejskiej).. Możliwości w zakresie rozwoju działalności okołorolniczej stwarza również niedostateczny rozwój rynku usług rolniczych dla małych i średnich gospodarstw rolnych. W ten sposób może nastąpić poprawa przepływu niewykorzystanych zasobów pracy z rolnictwa do innych sektorów.</p> <p>Wsparcie finansowe takich przedsięwzięć jest kluczowe ze względu na to, iż zakup drogiego wyposażenia szczególnie dla mniejszych gospodarstw jest nieracjonalny ekonomicznie, a okres zwrotu zakupu maszyn i urządzeń jest bardzo długi. Ważne jest zatem wspieranie rozwoju usług rolniczych na terenach wiejskich, także w kontekście umożliwienia prowadzenia działalności rolniczej z wykorzystaniem usług rolniczych co powinno pozwolić na większą ekonomikę prowadzenia gospodarstwa.</p> <p>Usługi rolnicze mogłyby także być nakierowane na odbiór odpadów powstających w gospodarstwach, w tym biomasy rolniczej, która może być surowcem w produkcji produktów zastępujących produkty wytwarzane z przerobu kopalin (ropa naftowa, węgiel, stal etc.), a nowe technologie pozwalają wykorzystać surowce rolne do rozwoju łańcuchów wartości. Jednakże środki w ramach WPR mogą być przeznaczone na przerób produktów pochodzących z gospodarstwa o ile w wyniku tego procesu nadal będziemy mówić o produkcji rolnym. Zauważalne potrzeby w zakresie odbioru i przerobu odpadów pochodzących z gospodarstwa, jeśli miałyby prowadzić do uzyskania produktu nierolnego, powinny być wspierane w ramach polityki spójności.</p>
7	Poprawa struktury wieku zarządzających gospodarstwami rolnymi	Pomimo faktu, że Polska należy do grupy państwa w UE z najwyższym odsetkiem kierujących gospodarstwami rolnymi w wieku poniżej 35 lat, który wynosi obecnie 12,15% (średnia unijna to 5,9%), to wciąż należy jednak pamiętać, że ponad 64% właścicieli gospodarstw rolnych w Polsce ma ponad 45 lat i odsetek ten będzie w najbliższych latach wzrastał. Tymczasem im wyższy wiek pracujących w gospodarstwach rolnych tym większe ryzyko związane z możliwością uszczerbku na zdrowiu oraz wolniejsze tempo wprowadzanych rozwiązań innowacyjnych.

		Jednym z efektów działań prowadzonych na rzecz pozytywnych zmian demograficznych powinno być zapewnienie dostępu do zasobów pracy dla istniejących sektorów pracochłonnych, do których należy m.in. rolnictwo. W tym kontekście ważny wydaje się rozwój wsparcia, zachęcający do pozostania osób młodych na obszarach wiejskich.
8	Zaangażowanie osób młodych w życie lokalnych społeczności, w tym uczestnictwo w podejmowaniu decyzji, tworzenie sieci społeczność	<p>Mała aktywność osób młodych przekłada się na brak silnego związku z obszarami wiejskimi. Ostatecznie opuszczaniem tych obszarów w tym sektora rolnego. Dlatego niezbędne jest zwiększanie aktywności społecznej młodych poprzez kształcenie liderów młodzieżowych, działania na rzecz lokalnego środowiska, włączanie młodzieży w życie publiczne, z uwzględnieniem procesu podejmowania decyzji oraz kooperacja grup młodzieżowych, wspieranie aktywności młodzieży w obszarze ekonomii społecznej, budowanie sieci partnerstw.</p> <p>Wobec odpływu osób młodych z terenów wiejskich ważne jest zachęcanie ich do pozostania na tych obszarach. W tym celu należy wykorzystać potencjał rolnictwa do prowadzenia działalności gospodarczej towarzyszącej produkcji rolniczej, a także wspierać pozarolniczą przedsiębiorczość, w tym z wykorzystaniem różnych form wspólnego działania (np. rozwój turystyki wiejskiej). Możliwości w zakresie rozwoju działalności okołorolniczej stwarza również niedostateczny rozwój rynku usług rolniczych dla małych i średnich gospodarstw rolnych. W ten sposób może nastąpić poprawa przepływu niewykorzystanych zasobów pracy z rolnictwa do innych sektorów.</p> <p>Wsparcie finansowe takich przedsięwzięć jest kluczowe ze względu na to, iż zakup drogiego wyposażenia szczególnie dla mniejszych gospodarstw jest nieracjonalny ekonomicznie, a okres zwrotu zakupu maszyn i urządzeń jest bardzo długi. Ważne jest zatem wspieranie rozwoju usług rolniczych na terenach wiejskich, także w kontekście umożliwienia prowadzenia działalności rolniczej z wykorzystaniem usług rolniczych co powinno pozwolić na większą ekonomikę prowadzenia gospodarstwa.</p>
9	Rozwój usług publicznych i infrastruktury technicznej w tym w zakresie dostępu do Internetu na obszarach wiejskich	<p>Usługi rolnicze mogłyby także być nakierowane na odbiór odpadów powstających w gospodarstwach, w tym biomasy rolniczej, która może być surowcem w produkcji produktów zastępujących produkty wytwarzane z przerobu kopalin (ropa naftowa, węgiel, stal etc.), a nowe technologie pozwalają wykorzystać surowce rolne do rozwoju łańcuchów wartości. Jednakże środki w ramach WPR mogą być przeznaczone na przerób produktów pochodzących z gospodarstwa o ile w wyniku tego procesu nadal będziemy mówić o produkcji rolnym. Zauważalne potrzeby w zakresie odbioru i przerobu odpadów pochodzących z gospodarstwa, jeśli miałyby prowadzić do uzyskania produktu nierolnego, powinny być wspierane w ramach polityki spójności.</p> <p>Zdiagnozowane na obszarach wiejskich skumulowane niekorzystne czynniki w postaci: niedostatecznej infrastruktury technicznej (drogi, gospodarka wodno-kanalizacyjna, Internet), społecznej i zdrowotnej oraz sportowo-rekreacyjnej, utrudnionego dostępu do niej oraz usług publicznych (szczególnie transportowych, opieka zdrowotnej, edukacji, kultury), a także mała liczba wysokiej jakości miejsc pracy poza sektorem rolniczym prowadzą do wyludniania się i marginalizacji dużej części obszarów wiejskich i nadmiernej migracji do ośrodków miejskich. Bardzo w tym zakresie istotne jest zaangażowanie środków w ramach polityki spójności, biorąc pod uwagę, że obszary wiejskie pod względem infrastruktury technicznej są zdecydowanie mniej rozwinięte niż obszary miejskie.</p> <p>W celu zachęcenia mieszkańców wsi do pozostania na obszarach wiejskich konieczne jest podjęcie działań zmierzających do zniwelowania różnic rozwojowych miasto-wieś poprzez zauważalną poprawę warunków życia.</p>

Cel 8. Promowanie zatrudnienia, wzrostu, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki i zrównoważonego leśnictwa		
I.p.	POTRZEBY	UZASADNIENIE
1	Poprawa dostępu do internetu o wysokiej wydajności	Zdiagnozowane na obszarach wiejskich skumulowane niekorzystne czynniki w postaci: niedostatecznej infrastruktury technicznej (drogi, gospodarka wodno-kanalizacyjna, Internet), społecznej i zdrowotnej oraz sportowo-rekreacyjnej, utrudnionego dostępu do niej oraz usług publicznych (szczególnie transportowych, opieka zdrowotnej, edukacji, kultury), a także mała liczba wysokiej jakości miejsc pracy poza sektorem rolniczym prowadzą do wyludniania się i marginalizacji dużej części obszarów wiejskich i nadmiernej migracji do ośrodków miejskich.
2	Poprawa dostępu do infrastruktury publicznej typu: drogi	Brak połączenia szerokopasmowego za pomocą światłowodu o dużej przepustowości, pozwalającego na wysoką prędkość odbierania i przesyłania informacji, odpornego na zakłócenia wywoływane przez czynniki meteorologiczne, ukształtowanie terenu czy dużą liczbę użytkowników, charakteryzował znaczną część terenów wiejskich w kraju. Według danych UKE penetracja lokalowa siecią dostępu nowej generacji (NGA) w miejscowościach wiejskich do 100 mieszkańców wynosiła 6%. Pomimo systematycznej poprawy, stan polskich dróg samorządowych wciąż stanowi jedną z podstawowych barier ograniczających wzrost poziomu bezpieczeństwa ruchu drogowego, a także jest czynnikiem obniżającym aktywność gospodarczą, inwestycyjną oraz konkurencyjność regionów i poszczególnych ośrodków gospodarczych. Tam gdzie stwierdzono poprawę stanu infrastruktury drogowej i rozpowszechnienie indywidualnych środków transportu wrasta dostępność komunikacyjna obszarów wiejskich. Lepsza dostępność komunikacyjna, w tym systemy transportowe sprzyja natomiast mobilności ludności, towarów i usług, co jest korzystne z punktu widzenia przede wszystkim zwiększenia aktywności zawodowej i ograniczenia wykluczenia społecznego.
3	Poprawa dostępu do infrastruktury publicznej typu: gospodarka wodno-ściekowa	Na koniec 2018 r. stopień skanalizowania, wyrażony jako stosunek liczby przykanalików do liczby budynków mieszkalnych wynosił 36,95 % (w 2017 r. stopień skanalizowania wynosił 36,22%). Najwyższy osiągnięty wskaźnik skanalizowania wynosił 55,59% (woj. podkarpackie) oraz 55,18% (woj. pomorskie), natomiast w trzech województwach wskaźnik skanalizowania wynosił ok 20 % (lubelskie 19,13%, podlaskie 19,54%, łódzkie 20,88%). Na koniec 2018 r. w Polsce istniało 248 671,70 km sieci wodociągowej. Najdłuższą sieć wodociągową posiada województwo mazowieckie – 37 026,28 km sieci, natomiast najkrótszą województwo lubuskie – 5 220,16 km sieci. Na koniec 2018 r. stopień zwodociągowania, liczony jako stosunek liczby przyłączy wodociągowych do liczby budynków mieszkalnych, wyrażony w % wynosił 83,13% (w 2017 r. stopień zwodociągowania wynosił 82,88%). W pięciu województwach (kujawsko-pomorskie, łódzkie, lubuskie, opolskie, wielkopolskie) wskaźnik zwodociągowania przekracza 90%, natomiast w dwóch województwach (podkarpackie, małopolskie) procent zwodociągowania wynosi poniżej 70%. Ponadto należy podkreślić, że duża część urządzeń do zaopatrzenia mieszkańców wsi w wodę już wymaga przeprowadzenia modernizacji. Sieć kanalizacyjna jest istotnym czynnikiem rozwoju ekonomiczno-społecznego obszarów wiejskich. Nie mniej jednak budowa tej infrastruktury wymaga poniesienia dużych kosztów, przede wszystkim wynikających z rozproszenia wiejskiej sieci osadniczej. Ważne jest także zachowanie swoistej równowagi między stanem rozwoju sieci wodociągowej, a odpowiednimi systemami odprowadzania i

		<p>oczyszczania wód ściekowych, gdyż jej zachwianie może spowodować szereg zagrożeń takich jak degradacja wód gruntowych czy też wód podziemnych. Co z kolei przełoży się może na wiele niekorzystnych zmian w środowisku naturalnym.</p> <p>W celu zachęcenia mieszkańców wsi do pozostania na obszarach wiejskich konieczne jest podjęcie działań zmierzających do zniwelowania różnic rozwojowych miasto-wieś poprzez zauważalną poprawę warunków życia, ze szczególnym uwzględnieniem środków w ramach polityki spójności.</p>
4	Poprawa dostępu do infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej	<p>W Polsce znacząca część obszarów wiejskich obejmuje tereny cenne przyrodniczo i turystycznie. Warto podkreślić fakt, iż chociaż w latach 2000-2012 powierzchnia obszarów wiejskich w Polsce zmniejszyła się (o 4,7%; EU-28: 1,4%), to powierzchnia naturalnych użytków zielonych pozostawała bez zmian. Jednocześnie na obszarze Polski, w tym okresie, odnotowano wzrost powierzchni lasów (o 1,4%; EU-28: 1,1%) oraz wzrost powierzchni obszarów antropogenicznych (o 2,4% (EU-28: 0,7%).</p> <p>Dane zebrane przez IERiGŻ-PIB z różnych miejscowości wiejskich położonych w różnych częściach Polski świadczyły o tym, że w większości z nich zidentyfikowano usytuowanie obiektów i przestrzeni ważnych z punktu widzenia ochrony środowiska, dziedzictwa przyrodniczego i kulturalnego. Wśród nich należy wyróżnić parki narodowe, parki krajobrazowe, obszary cenne przyrodniczo i chronione (rezerwy przyrody, obszary Natura 2000), pomniki przyrody oraz obszary wodne (kąpieliska, jeziora). W części wsi znajdowały się również dobra kultury o wartości historycznej, takie jak zabytki sakralne (kościół, cmentarze), zabytki architektury i zabudowania mające wartość historyczną (dworki, mury obronne, pałace, warsztaty pracy).</p> <p>Powyżej zidentyfikowane zasoby mogą stanowić dźwignię rozwojową obszarów wiejskich. Jednak przyciągnięcie na obszary wiejskie turystów i odwiedzających musi być poprzedzone przygotowaniem infrastruktury dostępu do tych zasobów (ścieżki rowerowe, szlaki, dostęp do miejsc odpoczynku (z zadaszeniem, dostępem do Wi-Fi, stacjami napraw rowerów, toaletami, śmietnikami, itp), która umożliwi nie tylko rozwój gospodarczy ale także ochronę posiadanych zasobów, szczególnie przyrodniczych (wyznaczenie szlaków turystycznych w celu zorganizowania ruchu turystycznego). Dostęp do takiej infrastruktury przyczyni się także do promowania aktywnego spędzania czasu przez mieszkańców oraz podniesienia atrakcyjności obszarów wiejskich w celu mieszkaniowym (pozwoli opóźnić albo zdezaktualizować ewentualną decyzję o migracji do większych ośrodków).</p> <p>O rozwoju gospodarczym danego obszaru i atrakcyjności miejsca zamieszkania w coraz większym stopniu decydują także dostępność i jakość usług związanych ze zdrowiem, kulturą i rekreacją. Sieć ośrodków edukacji i kultury nadal nie jest optymalna na obszarach wiejskich, a ich oferta znacznie odbiega od tej, z jakiej mogą korzystać mieszkańcy miast, a świetlice wiejskie nie spełniają zakładanej roli integracji życia społeczno-kulturowego na wsiach. Nierzadko tę rolę przejmują biblioteki, szkoły czy strażnice OSP, których lokalizacja jest bardziej dostępna. Tworzenie warunków infrastrukturalnych dla rozwoju przedsiębiorczości, edukacji, turystyki, kultury i usług społecznych jest ważne także w kontekście rozwoju nowych gałęzi gospodarki, jak np. gospodarki doświadczeń (czasu wolnego). W kontekście rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich nie należy zapominać o roli, jaką odgrywają obiekty dziedzictwa kulturowego, które z jednej strony budują tożsamość lokalnej społeczności, a z drugiej stanowią czynnik podnoszący atrakcyjność tych miejsc.</p>
5	Poprawa dostępu do usług transportu publicznego.	<p>W badanych przez IERiGŻ-PIB w 2016 roku na wsi odnotowano niedostateczną podaż i jakość usług transportowych. Częstotliwość kursów autobusów na dobę, ich rozkład w ciągu dnia oraz usytuowanie przystanków pozostawały niedostosowane do lokalnych potrzeb. Na terenie 80% ankietowanych wsi znajdowały się przystanki autobusowe, w 10% wsi były one położone w odległości 1-2 km. w pozostałej grupie wsi najdalszy z przystanków oddalony był o 3 km. Z jednej strony jest zdecydowanie za mało kursów</p>

		autobusowych, ale z drugiej strony utrzymanie wielu połączeń jest zbyt dużym wydatkiem dla samorządów. Rozwiązaniem może być przyjęcie rozwiązań niestandardowych np. transportu publicznego „na żądanie”. Zdecydowanie gorsza sytuacja była w odniesieniu do transportu kolejowego. Jedynie co dziesiąta wieś posiadała przystanek/stację kolejową, a w znaczącym odsetku wsi (40%) mieszkańcy mieli do pokonania dystans ponad 10 km.
6	Poprawa dostępu do usług publicznych w zakresie usług opiekuńczych, ochrony zdrowia, kultury i dziedzictwa kulturowego	Utrudnienia związane są przede wszystkim z oddaleniem (przestrzenne i czasowe) tych placówek od miejscowości wiejskich, zwłaszcza placówek specjalistycznych. Na terenach wiejskich znajduje się znacznie mniej zakładów opieki zdrowotnej, w konsekwencji czego na jeden taki obiekt przypada prawie dwukrotnie więcej osób niż w mieście. Z punktu widzenia mieszkańców wsi najważniejsza jest nie tylko sama liczba placówek związanych z ochroną zdrowia, ale przede wszystkim ich przestrzenność i tzw. czasowa odległość, czyli to, jak blisko miejsca zamieszkania dana placówka się znajduje i jak szybko w razie zaistniałej potrzeby można do niej dotrzeć. Z badań ankietowych IERiGŻ-PIB wynika, że w 2016 roku 22,2% wsi miało na swoim terenie przychodnię (ośrodki zdrowia), 37,5% wsi gabinety lekarskie oraz 11,1% wsi gabinety stomatologiczne. Jednak mieszkańcy ponad połowy badanych wsi zmuszeni byli pokonać odległość 5 i więcej kilometrów do danej placówki medycznej
7	Poprawa dostępu do usług komercyjnych	Malejąca możliwość korzystania na obszarach wiejskich z podstawowej infrastruktury i usług analogicznych do tych, jakie są dostępne dla osób, które mieszkają w miastach, takich jak sieci szerokopasmowe, przedszkola, szkoły, usługi transportowe i pocztowe, służba zdrowia i edukacyjne, ale także usługi komercyjne (np. fryzjerskie, kosmetyczne, rehabilitacyjne, dyskoteka, kregielnia, kawiarnia, restauracja) stanowią zagrożenie dla obszarów wiejskich w Polsce, zwłaszcza dla miejscowości zlokalizowanych peryferyjnie i słabo zaludnionych. Redukowanie lub obniżanie poziomu usług w skali lokalnej wiązać się będzie ze spadkiem opłacalności ich świadczenia wywołaną niedostatecznym popytem. Wyludnianie się wsi i trudna sytuacja ekonomiczna ludności stanowiąc będą w przyszłości istotne przesłanki na rzecz rezygnacji z oferty różnych usług, nie tylko ze strony podmiotów gospodarczych, ale i państwa oraz samorządów.
8	Rozwój form współpracy na obszarach wiejskich oraz ich rozwój w wymiarze produkcyjnym, usługowym, społecznym.	Ograniczony dostęp do kapitału oraz duże potrzeby inwestycyjne wymagają poszukiwania sposobów ograniczenia wydatków. Jednym z nich jest realizacja projektów we współpracy np. w formie grup producentów, w formie spółdzielni, sieci branżowych, sieci oferujących wspólny pakiet usług (turystyka wiejska, e-paczka od rolnika). Ponadto współpraca charakteryzuje także oddolne podejścia do zarządzania rozwojem lokalnym. Powszechnie stosowanym podejściem jest LEADER, właściwy obszarom wiejskim ale w perspektywie 2014-2020 rozszerzony na inne fundusze UE. Znacząca liczba lokalnych grup działania i duże pokrycie obszarów wiejskich strategiami rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność potwierdza potrzebę organizowania się społeczności lokalnych w zakresie planowania przyszłości. W ramach tego rodzaju współpracy powstają oddolne strategie obejmujące rozwój infrastruktury, przedsiębiorczości, kapitału społecznego, uporządkowania przestrzennego, umiejętności samostanowienia, itp. Przewiduje się także zaangażowanie lokalnych społeczności w podejście Smart Villages, które wyrasta w podejścia LEADER, lecz jest bardziej skoncentrowane obszarowo i tematycznie oraz kładzie jeszcze większy nacisk na wykorzystanie narzędzi IT i innowacji. Taka oddolna forma współpracy pozwala na wyszukanie najbardziej optymalnych rozwiązań służących poprawie sytuacji na poziomie lokalnym.
9	Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich poprzez tworzenie sprzyjających warunków do dywersyfikacji	Mając na uwadze nadwyżki zatrudnienia w rolnictwie, wzrost liczby osób poszukujących pracy poza sektorem rolnym oraz niedostateczną liczbę atrakcyjnych pozarolniczych miejsc pracy konieczne jest wspieranie rozwoju wszelkiego rodzaju działalności gospodarczej. Wsparcie w tym zakresie pozwoli nie tylko na poprawę struktury zatrudnienia, ale pozwoli także na wykorzystanie endogenicznego potencjału oraz zróżnicowanie gospodarki wiejskiej. Ponadto wzrost możliwości podjęcia działalności gospodarczej

	gospodarki, w tym biogospodarki, oraz tworzenia i utrzymania miejsc pracy na obszarach wiejskich	<p>lub zatrudnienia pozwoli na zwiększenie dochodów w gospodarstwach domowych, także rodzin posiadających małe gospodarstwa rolne, których kondycja ekonomiczna nie pozwala na uzyskanie dochodów pozwalających godną egzystencję. W tym celu niezbędne jest zapewnienie możliwości przekwalifikowania się (reorientacja zawodowa). Pośrednio natomiast rozwój działalności gospodarczej przyczyni się do wzrostu podaży usług dla ludności wiejskiej, stanowiących uzupełnienie oferty usług publicznych (np. w sektorze usług opiekuńczych) oraz usług konsumpcyjnych.</p> <p>Biomasa rolnicza może być surowcem w produkcji produktów zastępujących produkty wytwarzane z przerobu kopalin (ropa naftowa, węgiel, stal etc.).</p> <p>Oczekiwania konsumentów (niski ślad klimatyczny) oraz dostępność nowych technologii pozwolą wykorzystać surowce rolne do rozwoju łańcuchów wartości (w tym lokalnych).</p> <p>W związku z dużymi ilościami biomasy rolniczej i leśnej dostępnej na terenach wiejskich a także koniecznością dywersyfikacji źródeł energii istnieje potrzeba realizacji inwestycji związanych z biogospodarką a także ich wspierania.</p> <p>Tym bardziej, że produkcja biomasy rolniczej, mogłaby być prowadzona na glebach mniej produktywnych, co pozwoliłoby na wykorzystanie tego typu gleb, które nie są wykorzystywane rolniczo.</p>
10	Włączenie osób z grup defaworyzowanych lub wykluczonych na obszarach wiejskich	<p>Występujący na obszarach wiejskich wyższy poziom ubóstwa, niedostateczne dopasowanie kwalifikacji mieszkańców do zmieniających się potrzeb rynku pracy (np. w wyniku likwidacji PGR), oraz często niedostateczne umiejętności cyfrowe są przyczyną nasilonych procesów dezaktywacji zawodowej a w konsekwencji wykluczenia społecznego coraz większej grupy mieszkańców wsi. Ponadto zauważalnym problemem są migracje ludności z obszarów objętych konfliktami zbrojnymi, która ma trudności z asymilacją ze społecznościami lokalnymi.</p> <p>W związku z tym, konieczne jest zapewnienie wsparcia działań aktywizujących dla grup defaworyzowanych lub wręcz wykluczonych na obszarach wiejskich. Niezbędne jest stworzenie oferty szkoleniowo-doradczej, pozwalającej na przekwalifikowanie, legalizację posiadanych umiejętności, rozwijanie umiejętności cyfrowych, podnoszenie wiedzy. Ponadto nieodzowne jest budowanie tożsamości lokalnej oraz postaw obywatelskich i społecznych. Ważną rolę w tym zakresie mogą spełnić instytucje publiczne (np. świetlice wiejskie) oraz organizacje społeczne (np. kluby sportowe, KGW, LGD). W WPR uzupełnienie oferty w ramach polityki spójności.</p>
11	Stymulowanie rozwoju lokalnego przez zastosowanie rozwiązań innowacyjnych, w tym cyfrowych, oraz z wykorzystaniem potencjału endogenicznego	<p>Wzrost potencjału społecznego (objawiającego się przez poprawę wykształcenia oraz większą skłonność do współpracy, w tym do tworzenia organizacji pozarządowych), posiadane zasoby lokalne (ludzkie, środowiskowe, kulturowe itp.) oraz coraz mocniej ograniczone środki na inwestycje skłaniają do korzystania z innowacyjnych metod zarządzania rozwojem lokalnym. Na tym tle rysuje się potrzeba umożliwienia lokalnym społecznościom wykorzystania metody Smart Villages, której podstawą jest oddolna inicjatywa mieszkańców na rzecz znalezienia praktycznych rozwiązań różnorodnych lokalnych problemów z jakimi się mierzą oraz wykorzystania możliwości, jakie dają nowe technologie (np. biogospodarka, cyfryzacja, OZE). Dostępność nowych technologii, szczególnie cyfrowych, będzie ważnym czynnikiem wpływającym na rynek pracy gdyż umożliwiającym znalezienie zatrudnienia, szczególnie dla ludzi młodych, bez konieczności migracji (np. praca na odległość).</p>
12	Rozwój wiedzy i umiejętności w zakresie: wykorzystania rozwiązań cyfrowych, ochrony	<p>W diagnozie (SWOT str. 7) odnotowano zauważalne przemiany w sferze kulturowej polegające także na docenianiu wartości takich jak dbałość o stan środowiska przyrodniczego, racjonalne wykorzystywanie zasobów, przywiązywanie wagi do zdrowia i jakości życia. Jednak poziom zaangażowania w realizację celów w tym zakresie odbiega od społeczeństw Europy Zachodniej. Tym samym konieczne</p>

	<p>środowiska i przeciwdziałania zmianom klimatu, podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej, zrównoważonego gospodarowania zasobami (żywność, woda, energia itp.), wiedzy konsumenckiej (czytanie etykiet, świadome zakupy).</p>	<p>jest dalsze pogłębianie wiedzy i umiejętności w latach kolejnych. Tym bardziej, że niezależnie od zmian kulturowych i trendów rynkowych tereny wiejskie w Polsce dotykają negatywne skutki zmian klimatu oraz problemy ze stanem środowiska naturalnego, wpływające na utratę walorów wsi, a także na obniżenie potencjału rozwoju lokalnego oraz produkcyjnego. Należy oczekiwać, że tendencje te ulegną nasileniu.</p> <p>Nadwyżki zatrudnienia w sektorze rolnym wymuszają działania zmierzające do tworzenia warunków do reorientacji zawodowej rolników. W tym celu niezbędne jest zapewnienie odpowiedniej oferty szkoleń oraz doradztwa zawodowego.</p> <p>Ponadto w obliczu ograniczonego dostępu do rynku pracy na obszarach wiejskich, nieocenione znaczenie ma dostęp do szkoleń w zakresie umiejętności cyfrowych, które zdecydowanie zwiększą możliwość znalezienia pracy (poszukiwanie ofert on line) oraz możliwość zatrudnienia w formie pracy zdalnej. Umiejętności cyfrowe są niezbędne także do prowadzenia działalności gospodarczej lub rolniczej, gdyż ułatwiają znalezienie odbiorców lub zorganizowanie kanałów zbytu produktów i usług. W WPR uzupełnienie oferty w ramach polityki spójności.</p>
13	<p>Reorientacja zawodowa mieszkańców wsi (w tym reorientacja zawodowa rolników i przebranżowienie przedsiębiorców)</p>	<p>Nadwyżki zatrudnienia w sektorze rolnym (SWOT str. 10) wymuszają działania zmierzające do tworzenia warunków do reorientacji zawodowej rolników. Natomiast w sytuacji niedostatku ofert zatrudnienia (SWOT str. 11), konieczne jest przygotowanie do prowadzenia działalności gospodarczej (samozatrudnienie. W wyjątkowych okolicznościach, jakim jest czas pandemii wiele gałęzi gospodarki wiejskiej np. turystyka, branża eventowa przeżywa zdecydowane trudności, co wiąże się z koniecznością rozszerzenia zakresu działalności albo wręcz przebranżowienia. W tym celu konieczne jest zdobycie wiedzy i nowych umiejętności. Do polityki spójności.</p>
14	<p>Wsparcie eksperckie dla beneficjentów wsparcia niebędących rolnikami, także po zakończeniu operacji, szczególnie dla podmiotów realizujących operacje w partnerstwie (spółdzielnie, klastry, sieci).</p>	<p>W związku z nasilonym procesem dywersyfikacji zatrudnienia na obszarach wiejskich potrzeby szkoleniowe nie zamykają się w zakresie wsparcia rolników, lecz także innych mieszkańców wsi, którzy podjęli działalność gospodarczą, albo zmuszeni są do reorientacji zawodowej w związku z nadwyżką zatrudnienia w rolnictwie. Z dotychczasowych doświadczeń wynika, iż przedsięwzięcia w zakresie działalności gospodarczej (w tym podmiotów ekonomii społecznej), albo współpracy wokół tych działalności narażone są na ryzyko niepowodzenia w trakcie realizacji przedsięwzięć w wyniku braku dostępu do ekspertów w zakresie zarządzania procesem realizacji takich przedsięwzięć (Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej OWES)a czasem w wyniku braku wsparcia prawników albo psychologów. Do polityki spójności.</p>

Cel 9: Poprawa reakcji rolnictwa UE na potrzeby społeczne dotyczące żywności i zdrowia, w tym bezpiecznej, bogatej w składniki odżywcze i zrównoważonej żywności, zapobiegania marnotrawieniu żywności, jak również dobrostanu zwierząt		
l.p.	POTRZEBY	UZASADNIENIE
1	Wspieranie redukcji stosowania antybiotyków w produkcji zwierząt gospodarskich wg zasady „tak mało jak to konieczne” w tym digitalizacja procesu monitorowania tego procesu	<p>Pojawienie się bakterii z genami oporności na środki przeciwdrobnoustrojowe oraz narastające zjawisko antybiotykoodporności (AMR) jest realnym zagrożeniem dla ludzi, zwierząt i środowiska. Każde zastosowanie środków przeciwdrobnoustrojowych (w tym antybiotyków) zarówno w medycynie weterynaryjnej jak i w medycynie ludzkiej może skutkować rozwojem oporności na nie. Ryzyko wzrasta, jeżeli takie środki (w tym antybiotyki) stosowane są w niewłaściwy sposób np. w sposób nieukierunkowany, w dawkach poniżej stężeń terapeutycznych lub też przez nieodpowiedni okres a także w zbyt dużej ilości.</p> <p>Zjawisko antybiotykoodporności jest związane m.in. ze stosowaniem dużych ilości środków przeciwdrobnoustrojowych (w tym antybiotyków) u zwierząt gospodarskich. W związku z tym należy podjąć działania w celu ograniczenia ich stosowania m. in. poprzez ich racjonalne użycie co można osiągnąć przez wiele działań tj. opracowanie rekomendacji terapeutycznych wybranych jednostek chorobowych zwierząt, udoskonalenie kwestii monitorowania stosowania tychże środków, wypracowanie dobrych praktyk ograniczających stosowanie antybiotyków w medycynie weterynaryjnej dotyczących zarówno lekarzy weterynarii jak i hodowców mających bezpośredni wpływ na zdrowie zwierząt poprzez przestrzeganie m.in. warunków dobrostanu zwierząt, żywienie, higienę czy bioasekurację.</p>
2	Zrównoważone stosowanie środków ochrony roślin i nawozów	<p>Zmniejszenie negatywnej presji produkcji rolnej na środowisko naturalne oraz ograniczenie zagrożeń dla zdrowia człowieka (konsumenta, operatora wykonującego zabieg, osób postronnych) wymaga ograniczenia stosowania środków ochrony roślin tj. stosowania ich zgodnie z zasadami integrowanej ochrony roślin (stosowanie w pierwszej kolejności niechemicznych metod ochrony roślin oraz biologicznych środków ochrony roślin; chemiczne środki ochrony roślin powinny być stosowane w ostateczności, z uwzględnieniem przekroczenia progu ekonomicznej szkodliwości).</p> <p>Przede wszystkim stosowanie środków ochrony roślin stwarza zagrożenie dla środowiska wodnego poprzez m.in:</p> <ul style="list-style-type: none"> • powstawanie skażeń punktowych gleby przy napełnianiu opryskiwacza, mycia opryskiwacza, • bezpośrednie zanieczyszczenie wód w wyniku wykonywania zabiegów ochronnych w bliskości cieków lub zbiorników wodnych. <p>Z kolei znos cieczy użytkowej podczas zabiegu może powodować:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zanieczyszczenie wód, • zagrożenie dla osób postronnych, • skażenia plantacji i terenów sąsiadujących z plantacją na której stosowano środki ochrony roślin, • zatrucia pszczół. <p>Błędy w planowaniu i wykonywaniu zabiegów ochrony roślin mogą skutkować:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ponadnormatywnymi wartościami poziomów pozostałości w produktach rolnych i zagrożeniem dla konsumentów,

		<ul style="list-style-type: none"> • niską efektywność stosowanych środków ochrony, co może stwarzać konieczność powtórzenia zabiegu i zwiększenie presji na środowisko, • zatruciami pszczół i innych organizmów pożytecznych, • ograniczeniem bioróżnorodności środowiska rolniczego, • powstawaniem odporności na środki ochrony roślin. <p>Zmiana w podejściu do prawidłowego stosowania środków ochrony roślin i tym samym ograniczenie ryzyka pestycydowego (zagrożeń związanych z niewłaściwym, nieracjonalnym stosowaniem tych preparatów zarówno dla środowiska naturalnego jak i zdrowie człowieka – konsumenta operatora wykonującego zabieg oraz osób postronnych) wymaga wprowadzenia zachęt dla rolników dla prawidłowego planowania i wykonywania zabiegów ochronnych, a także wyposażenia ich w odpowiednie narzędzia do tego wiedzy (budowa farm demonstracyjnych, organizacji szkoleń).</p> <p>Niewłaściwe stosowanie nawozów:</p> <ul style="list-style-type: none"> • powoduje zagrożenie dla środowiska wodnego • stwarza ryzyko obecności w żywności szkodliwych azotanów i azotynów • stanowi naruszenie zasad integrowanej ochrony roślin – błędy w nawożeniu mogą mieć wpływ na odporność roślin na agrofagi, • może sprzyjać procesowi eutrofizacji wód.
3	Produkcja żywności pochodzenia zwierzęcego z wyższym poziomem dobrostanu zwierząt	Zwiększa się liczba konsumentów produktów pochodzenia zwierzęcego zwracająca uwagę na warunki utrzymania tych zwierząt i uwzględniających ten czynnik w podejmowanych decyzjach zakupowych. Dobrostan zwierząt staje się elementem wizerunku produktów pochodzenia zwierzęcego lub cechą odróżniającą od innych produktów tej samej kategorii. Należy również podkreślić, że podwyższony standard chowu zwierząt może poprawić zdrowie zwierząt oraz zmniejszyć zapotrzebowanie na leki.
4	Zapewnienie dostępności żywności wytwarzanej w ramach systemów jakości żywności - żywności ekologicznej, posiadającej oznaczenia geograficzne, wytwarzanej w ramach integrowanej produkcji roślin, a także w ramach krajowych systemów jakości żywności	Rosnące oczekiwania konsumenta co do jakości i bezpieczeństwa żywności skłaniają do poszukiwania coraz to lepszych rozwiązań dotyczących produkcji zdrowej i bezpiecznej żywności, charakteryzującej się dodatkowymi cechami jakościowymi, co potwierdzają stosowne certyfikaty/oznakowania; oczekiwaniom tym odpowiadają unijne systemy jakości żywności: rolnictwo ekologiczne, system chronionych nazw pochodzenia, chronionych oznaczeń geograficznych i gwarantowanych tradycyjnych specjalności oraz krajowe systemy jakości żywności, w tym system integrowanej produkcji zachęcających rolników do badania płodów rolnych na obecność pozostałości środków ochrony roślin.
5	Zwiększenie świadomości i wiedzy konsumentów i	Niedostateczna wiedza i świadomość społeczna dot. jakości żywności oraz miejsca i sposobu produkcji. Umożliwienie zapoznania się, z informacjami nt. miejsca pochodzenia produktu oraz sposobu jego wytwarzania, w tym podwyższonych standardów produkcji, może

	producentów nt. systemów jakości żywności - produkcja ekologiczna, oznaczenia geograficzne, integrowana produkcja roślin, a także krajowe systemy jakości	mieć wpływ na decyzje konsumentów dotyczące zakupu, nawet o wyższej cenie. Konieczne jest podnoszenie wiedzy konsumentów na temat rozpoznawania logo poszczególnych systemów jakości żywności oraz cech poszczególnych systemów jakości.
6	Wsparcie budowy grup producentów w ramach systemów jakości żywności i relacji horyzontalnych pomiędzy producentami, grupami i otoczeniem	Barierą rozwoju produkcji w ramach systemów jakości żywności jest niewielka liczba oraz niewielkie znaczenie gospodarcze zrzeszeń producentów/grup producentów uczestniczących w systemach jakości żywności. W niskim stopniu wykorzystywane są możliwości współpracy z samorządami lokalnymi i wojewódzkimi. Znaczna część producentów żywności w systemach jakości, w szczególności rolników, ma niezadawalający poziom oraz niedostateczny poziom wiedzy zarządczej, handlowej i marketingowej. Należy zwrócić także uwagę na rozdrobnienie podaży surowców i produktów.
7	Podnoszenie wiedzy producentów żywności oraz konsumentów mające na celu przeciwdziałanie marnowaniu żywności	<p>W produkcji rolnej ważnymi przyczynami strat w gospodarstwach są nieodpowiedni czas zbioru, warunki atmosferyczne, praktyki stosowane podczas zbiorów i przeładunku. Znaczne straty spowodowane są również nieodpowiednimi warunkami przechowywania. Ponadto straty i marnotrawstwo żywności związane są także z występowaniem różnych standardów jakości, które eliminują z rynku produkty żywnościowe pełnowartościowe, ale niespełniające tzw. standardów kosmetycznych (wygląd).</p> <p>Straty i marnowanie żywności stanowi problem etyczny i ekonomiczny, ale także wpływa na środowisko. Nieprawidłowości u konsumentów żywności stwierdzono od momentu planowania zakupów do postępowania z gotowymi posiłkami. Najczęściej wskazywanym przez respondentów powodem wyrzucania żywności okazało się jej zepsucie. Oprócz tego wyrzuca się żywność z powodu przeoczenia jej daty ważności (terminu przydatności do spożycia/daty minimalnej trwałości), a część respondentów przyznało, że z powodu przygotowania zbyt dużej ilości jedzenia.</p> <p>Konieczne jest więc zwiększenie świadomości społeczeństwa na temat marnowania żywności oraz działań, które można podejmować w celu ograniczenia i przeciwdziałania marnowaniu żywności m. in. poprzez upowszechnienie zasady 4P, tj. planowania zakupów z wyprzedzeniem, przetwarzania żywności w celu wydłużenia jej trwałości, przechowywania produktów w odpowiednich warunkach oraz dzielenia się zbędną żywnością z potrzebującymi.</p>
8	Podnoszenie wiedzy producentów rolnych o zrównoważonym stosowaniu antybiotyków, nawozów oraz integrowanej ochrony roślin	<p>W związku z narastającym zjawiskiem antybiotykoodporności istnieje potrzeba szybkiego zwiększenia ilości szkoleń specjalistycznych dotyczących zarówno ograniczenia stosowania antybiotyków jak i możliwości zastąpienia ich zastosowaniem metod alternatywnych. Większa dostępność do informacji i wiedzy na ten temat pozwoli przełamać niechęć rolników do stosowania przez lekarzy weterynarii alternatywnych wobec antybiotyków środków profilaktycznych i leczniczych. a także pozwoli uświadomić tej grupie, że stosowanie u zwierząt przeciwdrobnoustrojowych produktów leczniczych nie może rekompensować niedostatecznej higieny, niewłaściwej hodowli zwierząt, braku opieki czy też nieodpowiedniego zarządzania gospodarstwem.</p> <p>Biorąc pod uwagę potencjalne negatywne oddziaływanie nawozów i pestycydów na środowisko oraz ich wysokie ceny, podstawowym celem stosowania tych substancji nie powinno być uzyskanie maksymalnych plonów, lecz takich, przy których zapewniona jest opłacalność produkcji oraz wysoka jakość plonu, z jednocześnie minimalnym obciążeniem środowiska naturalnego. Działania które</p>

		realizują powyższe cele są zrównoważone. Ze względu na zagrożenia tak dla zdrowia człowieka, jak i dla środowiska oraz możliwość obniżania kosztów produkcji, konieczne jest poszerzanie wiedzy rolników na temat metod zrównoważonej produkcji rolnej
9	Podnoszenie świadomości konsumentów o systemach produkcji żywności oraz etykietowaniu produktów żywnościowych	<p>Konsumenci posiadają niedostateczną wiedzę o systemach produkcji żywności, np. ekologicznej i in. o cechach produkcji np. wysokiej jakości, a podejmowane decyzje zakupowe nie zawsze odzwierciedlają cele konsumentów. Dlatego taka informacja jest bardzo istotna. Konsumenty mogą indywidualnie dokonywać prawidłowych wyborów żywieniowych. Producenci natomiast odnoszą wyraźne korzyści w postaci lepszego marketingu i wyższej sprzedaży, co wynika z wysokiej jakości i renomy ich produktów oraz gotowości konsumentów do zapłacenia za autentyczny produkt.</p> <p>System etykietowania dot. wartości odżywczej to jedno z działań strategii „Od pola do stołu”. Ma ułatwić konsumentom dokonywanie świadomych wyborów żywieniowych, przyczynić się do stosowania zdrowej i zrównoważonej diety, a w konsekwencji przynieść korzyści dla ich zdrowia i jakości życia. Wiadomo, że w pełni świadome wybory żywności dokonywane przez konsumentów nie opierają wyłącznie na oświadczeniach żywieniowych i zdrowotnych. Potrzebna jest edukacja i rozpowszechnianie zasad prawidłowego żywienia oraz zachęcanie do zwracania przez konsumentów uwagi na inne informacje odnoszące się do żywności, np.: wykaz składników i informacje o wartości odżywczej.</p>

Cel 10: (przekrojowy): Modernizacja sektora poprzez wspieranie i dzielenie się wiedzą, innowacjami i cyfryzacja w rolnictwie i na obszarach wiejskich oraz zachęcanie do ich wykorzystywania		
I.p.	POTRZEBY	UZASADNIENIE
1	Podnoszenie kwalifikacji i umiejętności kadr zaangażowanych w wymianę wiedzy i innowacji oraz zapewnienie dostępności profesjonalnych usług doradczych i szkoleniowych	<p>Zgodnie z potrzebami zdiagnozowanymi dla poszczególnych celów, dla ich realizacji niezbędne jest zapewnienie dostępu do profesjonalnego wsparcia doradczego oraz szkoleń dla rolników, w szczególności zaś szkoleń praktycznych. Odpowiedni poziom wiedzy rolników ma wpływ na podejmowane przez nich działania i w konsekwencji oddziałuje na sposób korzystania z zasobów (w tym szczególnie wody, gleby i powietrza), udział we wspólnych przedsięwzięciach czy wprowadzaniu innowacyjnych rozwiązań. Istotne jest zróżnicowanie i dostosowanie zarówno formy, jak i zakresu działań szkoleniowych i doradczych do potrzeb odbiorców.</p> <p>W celu zapewnienia wysokiej jakości wsparcia doradczego czy szkoleń, niezbędne jest odpowiednie przygotowanie kadr.</p> <p>Analizy przeprowadzone dla poszczególnych celów wskazują również, że adresatami działań szkoleniowych i informacyjnych w niektórych obszarach powinien być ogół społeczeństwa, dotyczy to w szczególności zagadnień związanych z ochroną środowiska i zmianami klimatu, kompetencjami cyfrowymi, systemami jakości żywności czy przeciwdziałaniem marnowaniu żywności.</p>
2	Rozwój platform oraz wykorzystania narzędzi ICT w wymianie wiedzy i innowacji oraz nawiązywaniu współpracy	Rozproszone źródła danych i informacji utrudniają dostęp do nich, ograniczają lub podnoszą koszty pozyskania i wykorzystania informacji, w szczególności w pracy doradczej. Natomiast niewystarczające wykorzystanie technologii cyfrowych ogranicza efektywność przepływu i wykorzystania informacji. Wykorzystanie ICT w wymianie wiedzy i usługach doradczych nabrało szczególnego znaczenia w związku z wystąpieniem pandemii COVID-19.
3	Zacieśnienie współpracy pomiędzy partnerami AKIS	Stymulowanie do współpracy partnerów AKIS (rolników, jednostek naukowych, doradztwa, przedsiębiorców, organizacji rolników, itp.) umożliwia im wymianę wiedzy na temat występujących problemów, potencjalnych rozwiązań, lepsze wykorzystanie tej wiedzy, jak i sprzyja zacieśnianiu kontaktów i przygotowywaniu wspólnych projektów interaktywnych ukierunkowanych na potrzeby rolników. Efektywna wymiana informacji i współpraca pomiędzy partnerami AKIS umożliwia unikanie powielania i ponoszenia kosztów tych samych działań, umożliwia szybsze i sprawniejsze wypracowywanie i wdrażanie nowych rozwiązań, a w konsekwencji przyczynia się do przyspieszenia wzrostu innowacyjności w sektorze rolno-spożywczym.
4	Zapewnienie dostępu do wysokiej jakości infrastruktury szybkiego internetu na obszarach wiejskich	Zapewnienie dostępu do wysokiej jakości infrastruktury szybkiego internetu na obszarach wiejskich wpisuje się w Narodowy Plan Szerokopasmowy do roku 2025. Jest kluczowym elementem wpływającym na dynamiczny rozwój technologii oraz rozwój nowoczesnej gospodarki cyfrowej.
5	Utworzenie wystandaryzowanych dużych zbiorów otwartych danych	Upowszechnienie dużych zbiorów otwartych danych wpisuje się w „Program otwierania danych publicznych”, którego celem jest tworzenie innowacyjnych produktów i usług, przyczyniają się do rozwoju sztucznej inteligencji oraz innych innowacyjnych zastosowań cyfrowych (jak np. IoT). Otwarte dane są fundamentem cyfrowej transformacji.

	publicznych oraz ich szerokie wykorzystanie	
6	Podniesienie innowacyjności w sektorze rolno-spożywczym i na obszarach wiejskich poprzez tworzenie i powszechne wykorzystanie innowacyjnych rozwiązań	<p>Gospodarstwa rolne i zakłady przetwórstwa spożywczego oraz pozostałe podmioty w łańcuchu żywnościowym przez lata budowały swoją konkurencyjność w oparciu o niskie koszty pracy i surowców. Dążenie do zwiększenia wydajności towarzyszy nieodłącznie dążenie do zwiększenia opłacalności oraz dochodów z prowadzonej działalności lub wykonywanej pracy. Progiem opłacalności czy satysfakcjonującej wartości dochodów jest np. parytet siły nabywczej wynagrodzenia czy też porównanie do płacy minimalnej, albo do zdolności kredytowej i rentowności produkcji. Jeszcze do niedawna motorem tych procesów były ceny produktów oraz wielkość zbytu na rynku krajowym, obecnie kluczową rolę odgrywa odnalezienie niszy rynkowej, przywiązanie długotrwałe klienta i pozycja na rynkach zagranicznych. Polski sektor rolno-spożywczy potrzebuje więc takich rozwiązań (organizacyjnych, technologicznych i produktowych), które pozwolą mu wyróżnić się na tle konkurencji tak na poziomie globalnym, UE jak i regionalnym czy lokalnym. Powinny to być rozwiązania innowacyjne wytworzone w kraju lub za granicą, albo przeniesione z wdrożeń zakończonych sukcesem (innowacje naśladownicze), które pozwolą na optymalizację produkcji, wzrost jest zrównoważenia lub wprowadzenie na rynek nowych produktów/ usług.</p>

Rozdział 2. Metoda priorytetyzacji potrzeb Planu strategicznego WPR

W dotychczasowych pracach nad Planem zidentyfikowano szereg potrzeb dla celów szczegółowych WPR oraz celu przekrojowego. Art. 96 projektu rozporządzenia w sprawie planów strategicznych wymaga dokonania ich priorytetyzacji. Generalnie przeprowadzenie priorytetyzacji potrzeb Planu jest dużym wyzwaniem. Z tego powodu proces ten składał się z kilku etapów. Ponadto założono, że wszystkie potrzeby zdefiniowane na podstawie analiz SWOT są ważne. Jednak reakcja na ich zaspokojenie przez Plan będzie zróżnicowana oraz komplementarna do innych źródeł finansowania. Wynika to z przeświadczenia, że odpowiedź na potrzeby, niezależnie od ich miejsca w rankingu, może pochodzić z WPR, polityki spójności, wsparcia krajowego, zmian legislacyjnych, środków prywatnych.

W oparciu o ekspertyzę naukową IERiGZ-PIB, propozycje ewaluatora ex-ante Planu strategicznego WPR, dobre praktyki prezentowane na seminarium dot. przygotowywania Planów strategicznych² oraz własne analizy **opracowano metodę priorytetyzacji potrzeb Planu strategicznego WPR.**

Schemat priorytetyzacji potrzeb Planu (4 kroki):

Krok 1 – przygotowanie pełnej listy potrzeb

MRiRW we współpracy z nadzorowanymi Instytutami badawczymi przygotowało listę potrzeb Planu strategicznego WPR na podstawie analiz SWOT dla celów szczegółowych WPR. Materiał w został poddany konsultacjom oraz ocenie znaczenia potrzeb przez członków Zespołu *wspierającego prace w zakresie projektowania rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa ze środków europejskich na lata 2021-2027*. Zestawienie potrzeb było również przekazane do oceny służb KE.

Krok 2 – ocena ważności potrzeb na poziomie krajowym

Procedura była zastosowana dla każdego celu szczegółowego WPR oddzielnie. Hierarchizacja odbywa się przy pomocy 4 kryteriów oceny, w tym:

Kryterium 1 - spójność potrzeby ze strategiami/politykami UE³,

Kryterium 2 - spójność potrzeby ze strategiami/politykami PL⁴,

² Leitner, M., Madner, V. The CAP Strategy: SWOT, Needs analysis and intervention logic. The Austrian experience. Brussels, 04. December 2019. Dostępne online: https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/s_cap-sp-2019_cap-strategy-austria_madner.pdf [data dostępu: 07.09.2020 r.]

³ Kryterium ocenia w jakim stopniu potrzeba jest spójna z potrzebami wynikającymi z aktualnych dyrektyw i rozporządzeń UE o charakterze strategicznym, strategii unijnych, przepisów wymienionych w załączniku XI do projektu rozporządzenia o Planach strategicznych WPR. W ramach tego kryterium dokonano oceny spójność potrzeb ze (i) Strategią „od pola do stołu” na rzecz sprawiedliwego, zdrowego i przyjaznego dla środowiska systemu żywnościowego, (ii) Strategią na rzecz różnorodności biologicznej 2030 - Przywracanie przyrody do naszego życia, (iii) przepisami wskazanymi w załączniku XI do projektu rozporządzenia o Planach strategicznych WPR. W ocenie brano pod uwagę obowiązujące przepisy (stan na wrzesień 2020 r.). Założono, że w sytuacji jeżeli w toku dalszych prac nad Planem Strategicznym WPR pojawią się nowe unijne dokumenty strategiczne/przepisy nie wpłynie to na ogólną priorytetyzację potrzeb jednak będzie respektowane przy wyborze interwencji.

⁴ Kryterium ocenia w jakim stopniu potrzeba jest spójna z kierunkami interwencji Strategii Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030 - dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 15 października 2019 r., projektami strategicznymi SOR, w których podmiotem odpowiedzialnym jest MRiRW – dokument przyjęty przez Radę Ministrów 14 lutego 2017 r. oraz Planu dla Wsi – dokument przedstawiony w lipcu 2018 r.

Kryterium 3 - kompleksowość potrzeby⁵,

Kryterium 4 - istotność potrzeby wynikająca z opinii partnerów społecznych⁶.

Uzupełniająco, dokonano oceny możliwości realizacji potrzeby poza WPR⁷ (kryterium to nie było punktowane).

Z uwagi na charakter (administracyjny) przyjętych kryteriów oceny potrzeb nadanie punktów w ramach kryterium 1-3 oraz ocena możliwości realizacji potrzeby poza WPR zostało powierzone **Departamentom merytorycznym MRiRW** natomiast kryterium 4 członkom Zespołu wspierającego prace w zakresie projektowania rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa ze środków europejskich na lata 2021-2027.

Sposób nadawania punktów poszczególnym kryteriom przedstawiono poniżej. Przyjęto, że suma punktów każdej z potrzeb w ramach każdego z kryteriów daje wynik punktowy w oparciu o który jest prowadzony ranking potrzeb.

Przyjęto również założenie, że potrzeby związane z transferem wiedzy zostaną wyłączone z procesu priorytetyzacji dla 9 celów szczegółowych. Jest to konieczne ze względu na kluczowe znaczenie potrzeb związanych z AKIS. **Są one „dźwignią”, która pozwoli zrealizować pozostałe potrzeby.** Należy uznać je za kluczowe i nie poddawać procesowi priorytetyzacji.

Krok 4 - Ranking potrzeb uzyskany w wyniku przeprowadzonej priorytetyzacji

Z uwagi na zróżnicowaną liczbę potrzeb a w konsekwencji liczbę przyznanych punktów zdecydowano, że potrzeby zostaną podzielone na trzy kategorie wykorzystując w tym celu statystyczne miary położenia (kwartyle) tj.

1. potrzeby **krytyczne** (stanowiące 25% potrzeb o największej liczbie punktów - powyżej trzeciego kwartyla), które muszą być zrealizowane, bez ich realizacji nie ma gwarancji osiągnięcia danego celu szczegółowego;
2. potrzeby **wymagane** stanowiące 50% wszystkich potrzeb (położonych centralnie w rozkładzie, rozstęp kwartylny - potrzeby znajdujące się między pierwszym a trzecim kwartylem), które muszą być realizowane, mają istotny wpływ, bez nich realizacja celu będzie niepełna. Są one tak samo istotne jak potrzeby krytyczne, chociaż mogą być one nie tak kluczowe jak krytyczne;
3. potrzeby **pożądane** (stanowiące 25% potrzeb o najniższej liczbie punktów - poniżej pierwszego kwartyla), dobrze byłoby je realizować, ale nie mają one tak istotnego wpływu na realizację danego celu jak krytyczne i wymagane.

Ustalenie hierarchii potrzeb na poziomie regionalnym

Uzupełnieniem priorytetyzacji Planu na poziomie krajowym będzie ocena istotności potrzeb na poziomie regionalnym. Chodzi o informację „o braku znaczenia do bardzo silnego znaczenia” danej potrzeby na poziomie regionu (województwa). Podczas tego procesu powinny być brane pod uwagę priorytety,

⁵ Kryterium ocenia czy potrzeba została zidentyfikowana w ramach SWOT dla przynajmniej jednego celu szczegółowego WPR innego niż podlegający ocenie tj. czy oceniana potrzeba odpowiada na więcej niż jeden cel szczegółowy WPR

⁶ Kryterium ukazuje w jakim stopniu potrzeba została uznana za istotną przez członków Zespołu wspierającego prace w zakresie projektowania rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa ze środków europejskich na lata 2021-2027. W tym zakresie członkowie Zespołu przedstawili pierwszą opinię w marcu-kwietniu 2020 r. Jednakże na skutek zmiany części brzożenia potrzeb konieczne było powtórzenie tego procesu w listopadzie 2020 r.

⁷ W wyniku tego oceniano czy dana potrzeba może być realizowana w dużym zakresie poprzez instrumenty wynikające z (i) Umowy Partnerstwa – projekt z sierpnia 2020 r., (ii) Założenia Programowania Rozwoju Obszarów Wiejskich ze Środków Europejskich na lata 2021-2027- dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 12 lutego 2020 r., (iii) Krajowego Planu Odbudowy – dyskutowane projekty, (iv) innych krajowych dokumentów planistycznych (przykład Fundusz Dróg Samorządowych), których źródłem finansowania nie jest WPR.

potrzeby określone w dokumentach strategicznych np. Strategie Rozwoju Województwa, diagnozy regionalne i kierunki rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa opracowane przez wojewódzkie *Zespoły analizujące szanse i zagrożenia oraz potencjalne kierunki rozwoju obszarów wiejskich w województwach do 2030 r.*

Ocena przeprowadzona na poziomie regionalnym nie będzie miała wpływu na wyniki priorytetyzacji potrzeb na poziomie krajowym. Jednak pozwala na uzasadnienie wyodrębnienia potrzeb o szczególnym znaczeniu na poziomie regionalnym i ukierunkowania ew. interwencji.

O ocenę zostaną poproszone *Zespoły wojewódzkie analizujące szanse i zagrożenia oraz potencjalne kierunki rozwoju obszarów wiejskich*. W skład zespołów wchodzi przedstawiciele najważniejszych instytucji oraz organizacji rolniczych, urzędów statystycznych, regionalnych dyrekcji ochrony środowiska, wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej, jednostek samorządu terytorialnego, organizacje i związki branżowe rolników, wiodące sektory gospodarcze w poszczególnych regionach (np. spółdzielnie mleczarskie, przedsiębiorstwa nasienne, producenci maszyn rolniczych inne), Lokalne Grupy Działania, partnerzy społeczni. Zespoły zostały powołane w 2017 r. celem wypracowania 16 diagnoz wojewódzkich w obszarze wsi i rolnictwa, a także priorytetów wojewódzkich w zakresie rolnictwa, przetwórstwa i rozwoju obszarów wiejskich w perspektywie 2030 r.

Ocena punktowa potrzeb

Chcąc nadać poszczególnym kryteriom odpowiednią wagę, osobno w ramach każdego z kryteriów zaproponowano:

- ustalenie punktów dla każdego z kryteriów [liczba punktów jest taka sama i wynosi 30 pkt w przypadku każdego z 4 kryteriów] - oznacza to, że maksymalnie do rozdysponowania w ramach wszystkich kryteriów dla wszystkich potrzeb w celu szczegółowym jest 120 pkt.
- dla każdego kryterium, należne mu punkty rozdysponowane są pomiędzy poszczególne potrzeby,
- w skrajnym przypadku dana potrzeba za dane kryterium może otrzymać 30 pkt a pozostałe potrzeby 0; w przypadku oceny, w której każda potrzeba (cele gdzie jest 10 potrzeb) w równym stopniu spełnia dane kryterium, każda z potrzeb otrzyma po 3 pkt.

W odniesieniu do kryterium 3 (kompleksowość potrzeby) w ramach przeprowadzonej analizy określona została liczba dodatkowych celów szczegółowych odpowiadających na daną potrzebę (*poza celem szczegółowym, w ramach którego dana potrzeba była poddawana analizie*). Liczba dodatkowych celów szczegółowych miała przełożenie na liczbę punktów, które otrzymała dana potrzeba w ramach tego kryterium. Im więcej dodatkowych celów – tym proporcjonalnie większa była punktacja za to kryterium, tak by łącznie wszystkie potrzeby uzyskały wyjściowy założony wynik punktowy – czyli 30 punktów.

Finalnie - suma punktów każdej z potrzeb w ramach każdego z 4 kryteriów daje łączny wynik punktowy brany pod uwagę w rankingu potrzeb.

Przykład

Wyszczególnienie	Kryteria					Łączny wynik
	Kryt. 1	Kryt. 2	Kryt. 3	Kryt. 4.	Kryt. 5	
	Pkt	pkt	pkt	pkt	pkt	
Potrzeba 1.	0	3	6	6	brak oceny w punktach	15
Potrzeba 2.	0	3	1,5	3		7,5
Potrzeba 3.	6	3	1,5	2		12,5
Potrzeba 4.	3	3	1,5	2		9,5
Potrzeba 5.	6	3	4,5	2		15,5
Potrzeba 6.	0	3	4,5	2		9,5
Potrzeba 7.	6	3	1,5	6		16,5
Potrzeba 8.	3	3	3	2		11
Potrzeba 9.	3	3	0	2		8
Potrzeba 10.	3	3	6	3		15
suma	30	30	30	30	120	

Rozdział 3. Wyniki priorytetyzacji potrzeb Planu strategicznego WPR

Cel 1. Wspieranie godziwych dochodów gospodarstw rolnych i ich odporności w całej Unii w celu zwiększenia bezpieczeństwa żywnościowego

Wyszczególnienie potrzeb	Ważność potrzeby*
Potrzeba 1 - Zwiększenie indywidualnego dochodu w rolnictwie w celu zapewnienia rolnikom godnego poziomu życia i wyrównywania szans rozwojowych, ekonomicznych, społecznych (LP.1)	+++
Potrzeba 2 - Zapewnienie stabilności dochodów gospodarstw przez łagodzenie skutków ryzyka cenowego (wynikającego ze zmienności koniunktury) i produkcyjnego (wynikającego ze zmienności uwarunkowań klimatyczno-pogodowych oraz występowania klęsk żywiołowych, inwazji szkodników, chorób zwierząt i roślin) (LP.6)	+++
Potrzeba 3 - Poprawa pozycji ekonomicznej rolnictwa unijnego względem rolnictwa światowego w związku z przewagą kosztową rolnictwa światowego wynikającą m.in. z różnic w standardach produkcji związanych z ochroną środowiska i klimatu (LP.5)	+++
Potrzeba 4 - Rozwój produkcji rolnej metodami przyjaznymi dla środowiska naturalnego, zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego i dostępu do wysokiej jakości i przystępnej cenowo żywności (LP.4)	++
Potrzeba 5 - Przeciwdziałanie spadkowi opłacalności produkcji rolnej w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta w szczególności na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania, w celu zmniejszenia presji na środowisko poprzez bardziej równomierne rozłożenie terytorialne produkcji zwierzęcej (LP.8)	++
Potrzeba 6 - Utrzymanie produkcji w sektorach produkcji rolnej szczególnie istotnych ze względów gospodarczych, społecznych lub środowiskowych, a znajdujących się w trudnej sytuacji (LP.3)	++
Potrzeba 7 - Zmniejszanie różnic w dochodach między gospodarstwami rolniczymi o różnej wielkości, różnych kierunkach produkcji rolnej oraz między gospodarstwami prowadzącymi działalność na obszarach o różnych uwarunkowaniach naturalnych (LP.2)	+
Potrzeba 8 - Utrzymanie potencjału produkcyjnego rolnictwa i przeciwdziałanie zaniechaniu prowadzenia działalności rolniczej na obszarach peryferyjnych i o niekorzystnych warunkach gospodarowania (LP.7)	+
Potrzeba 9 - Rozwijanie technologii cyfrowych w zarządzaniu ryzykiem i platform wdrażających kontrakty (LP.10)	+
Potrzeba 10 - Upowszechnienie stosowania instrumentów zarządzania ryzykiem (LP.9)	Nie podlegająca priorytetyzacji**

*krytyczne (+++), wymagane (++), pożądane (+)

** - poza rankingiem. Ponieważ potrzeby związane z transferem wiedzy traktowane są jako bardzo ważne bez których trudne jest realizowane pozostałych potrzeb.

Cel 2. Zwiększenie orientowanie na rynek i konkurencyjność, w tym większe ukierunkowanie na badania naukowe, technologię i cyfryzację

Wyszczególnienie potrzeb	Ważność potrzeby*
Potrzeba 1 - Rozwój produkcji żywności wysokiej jakości w tym produkcji ekologicznej (LP.5)	+++
Potrzeba 2 - Pokonanie ograniczeń rozwoju, związanych z niewielką skalą produkcji gospodarstw rolnych utrudniającą przejmowanie najnowszych technologii i stosowanie nowych modeli organizacyjnych i biznesowych, w tym poprzez promocję współdziałania (LP.7)	+++
Potrzeba 3 - Wzmocnienie innowacyjności i zaawansowania technologicznego produkcji rolnej (LP.2)	++
Potrzeba 4 - Wzrost efektywności czynników wytwórczych w rolnictwie w sposób zrównoważony (LP.1)	++
Potrzeba 5 - Zwiększanie dochodowości poprzez bezpieczne dla konsumenta i efektywne przedłużanie trwałości produktów, przechowalnictwo oraz lepsze przygotowanie do sprzedaży (w tym bezpośredniej) (LP.4)	++
Potrzeba 6 - Zapewnienie promocji produktów żywnościowych i nieżywnościowych (pochodzących z rolnictwa) na rynkach światowych (LP.6)	++
Potrzeba 7 - Ułatwienie dostępu do kapitału szczególnie na rzecz inwestycji w odtworzenie majątku wytwórczego w rolnictwie (LP.3)	+
Potrzeba 8 - Zrównoważenie zatrudnienia w rolnictwie, m. in. poprzez rozwiązanie problemu dotyczącego zatrudnienia sezonowego w rolnictwie (LP.9)	+
Potrzeba 9 - Podnoszenie kwalifikacji, w szczególności cyfrowych, rynkowych i technologicznych przez rolników oraz łatwo dostępne i profesjonalne wsparcie doradcze (LP.8)	Nie podlegająca priorytetyzacji**

*krytyczne (+++), wymagane (++) ,pożądane (+)

** - poza rankingiem. Ponieważ potrzeby związane z transferem wiedzy traktowane są jako bardzo ważne bez których trudne jest realizowane pozostałych potrzeb.

Cel 3. Poprawa pozycji rolników w łańcuchu wartości

Wyszczególnienie potrzeb	Ważność potrzeby*
Potrzeba 1 - Stymulowanie wspólnych działań rolników w ramach różnych form współpracy i kooperacji (LP.1)	+++
Potrzeba 2 - Wspieranie alternatywnych łańcuchów wartości, w tym krótkich łańcuchów żywnościowych związanych z wytwarzaniem produktów wysokiej jakości (LP.2)	+++
Potrzeba 3 - Rozwój współpracy w ramach łańcucha wartości, w tym przez angażowanie się producentów rolnych w sektorze przetwórstwa produktów rolnych oraz poprawa jego konkurencyjności i innowacyjności (LP.3)	++
Potrzeba 4 - Wspieranie rozwoju zorganizowanych form handlu (LP.4)	++
Potrzeba 5 - Promowanie rozwiązań wspierających umowy na dostawy pomiędzy rolnikami a przemysłem przetwórczym (LP.6)	+
Potrzeba 6 - Wykorzystanie technologii cyfrowych w dostępie do usług finansowych, informacji rynkowych oraz poprawie łańcucha dostaw (LP.7)	+
Potrzeba 7 - Doradztwo, coaching, współpraca z liderami środowisk naukowo-biznesowych (LP.5)	Nie podlegająca priorytetyzacji**

*krytyczne (+++), wymagane (++) ,pożądane (+)

** - poza rankingiem. Ponieważ potrzeby związane z transferem wiedzy traktowane są jako bardzo ważne bez których trudne jest realizowane pozostałych potrzeb.

Cel 4. Przyczynianie się do łagodzenia zmiany klimatu i przystosowania się do niej, a także wykorzystanie zrównoważonej energii

Wyszczególnienie potrzeb	Ważność potrzeby*
Potrzeby 1 - Adaptacja rolnictwa i leśnictwa do zmian klimatu w tym ograniczenie oddziaływania niekorzystnych warunków pogodowych lub zagrożeń chorobowych (LP.2)	+++
Potrzeby 2 - Ograniczanie emisji gazów cieplarnianych z rolnictwa (LP.1)	+++
Potrzeby 3 - Zwiększanie pochłaniania i skutecznego magazynowania węgla w glebach m.in. w wyniku zalesiania najsłabszych gruntów rolnych oraz odnawiania lasów (LP.3)	++
Potrzeby 4 - Wykorzystanie i rozwijanie alternatywnych możliwości produkcji energii (LP.5)	+
Potrzeby 5 - Rozwój biogospodarki w oparciu o nieżywnościowe zastosowania biomasy rolniczej i leśnej (LP.4)	+
Potrzeby 6 - Podnoszenie wiedzy w zakresie łagodzenia zmian klimatu i adaptacji do nich (LP.6)	Nie podlegająca priorytetyzacji**

*krytyczne (+++), wymagane (++), pożądane (+)

** - poza rankingiem. Ponieważ potrzeby związane z transferem wiedzy traktowane są jako bardzo ważne bez których trudne jest realizowane pozostałych potrzeb.

Cel 5. Wspieranie zrównoważonego rozwoju i wydajnego gospodarowania zasobami naturalnymi takimi jak woda, gleba i powietrze

Wyszczególnienie potrzeb	Ważność potrzeby*
Potrzeba 1 - Poprawa gospodarki wodnej na obszarach wiejskich (LP.2)	+++
Potrzeba 2 - Ochrona zasobów i poprawa jakości gleb (LP.1)	+++
Potrzeba 3 - Poprawa jakości wód (LP.3)	++
Potrzeba 4 - Ograniczanie zanieczyszczeń powietrza (LP.4)	+
Potrzeba 5 - Zapobieganie porzucaniu gruntów (LP.5)	+
Potrzeba 6 - Podnoszenie wiedzy w zakresie racjonalnego wykorzystania zasobów naturalnych – wody, gleby, powietrza (LP.6)	Nie podlegająca priorytetyzacji**

Cel 6: Przyczynianie się do ochrony różnorodności biologicznej, wzmocnienie usług ekosystemowych oraz ochrona siedlisk i krajobrazu

Wyszczególnienie potrzeb	Ważność potrzeby*
Potrzeba 1 - Zrównoważone stosowanie środków ochrony roślin i nawozów (LP.2)	+++
Potrzeba 2 - Ochrona i różnicowanie krajobrazu wiejskiego (LP.1)	+++
Potrzeba 3 - Zwiększenie różnorodności upraw (LP.3)	++
Potrzeba 4 - Ekstensywne użytkowanie gruntów, w tym gruntów o niskiej wartości produkcyjnej oraz cennych przyrodniczo, z uwzględnieniem potrzeb ich ochrony (LP.5)	++
Potrzeba 5 - Zwiększenie różnorodności biologicznej lasów (LP.4)	++
Potrzeba 6 - Zachowanie zasobów genetycznych roślin w rolnictwie (LP.6)	++
Potrzeba 7 - Zapobieganie rozprzestrzenianiu się gatunków inwazyjnych (LP.8)	+
Potrzeba 8 - Zachowanie zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie (LP.7)	+
Potrzeba 9 - Rozwój zasobów wiedzy i informacji o środowisku, jej upowszechnianie i wzrost świadomości społeczeństwa	Nie podlegająca priorytetyzacji**

*krytyczne (+++), wymagane (++), pożądane (+)

** - poza rankingiem. Ponieważ potrzeby związane z transferem wiedzy traktowane są jako bardzo ważne bez których trudne jest realizowane pozostałych potrzeb.

Cel 7. Przyciąganie młodych rolników i ułatwianie rozwoju działalności gospodarczej

Wyszczególnienie potrzeb	Ważność potrzeby*
Potrzeba 1 - Rozwój usług publicznych i infrastruktury technicznej w tym w zakresie dostępu do Internetu na obszarach wiejskich (LP.9)	+++
Potrzeba 2 - Poprawa dochodów młodych rolników (LP.6)	+++
Potrzeba 3 - Zmniejszenie ryzyka związanego z podjęciem działalności rolniczej i inwestowaniem w gospodarstwie (LP.5)	++
Potrzeba 4 - Dostęp do ziemi (LP.3)	++
Potrzeba 5 - Poprawa struktury wieku zarządzających gospodarstwami rolnymi (LP. 7)	++
Potrzeba 6 - Poprawa dostępu do usług związanych z rolnictwem i leśnictwem oraz dywersyfikacja dochodów gospodarstw rolnych m.in.. poprzez rozwój nowych modeli biznesowych (LP.1)	++
Potrzeba 7 - Dostęp do kapitału (LP.2)	+
Potrzeba 8 - Zaangażowanie osób młodych w życie lokalnych społeczności, w tym uczestnictwo w podejmowaniu decyzji, tworzenie sieci społeczności (LP.8)	+
Potrzeba 9 - Dostęp młodych rolników do wiedzy.	Nie podlegająca priorytetyzacji**

*krytyczne (+++), wymagane (++) ,pożądane (+)

** - poza rankingiem. Ponieważ potrzeby związane z transferem wiedzy traktowane są jako bardzo ważne bez których trudne jest realizowane pozostałych potrzeb.

Cel 8. Promowanie zatrudnienia, wzrostu, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki i zrównoważonego leśnictwa

Wyszczególnienie potrzeb	Ważność potrzeby*
Potrzeba 1 - Poprawa dostępu do internetu o wysokiej wydajności (LP.1)	+++
Potrzeba 2 - Stymulowanie rozwoju lokalnego przez zastosowanie rozwiązań innowacyjnych, w tym cyfrowych, oraz z wykorzystaniem potencjału endogenicznego (LP.11)	+++
Potrzeba 3 - Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich poprzez tworzenie sprzyjających warunków do dywersyfikacji gospodarki, w tym biogospodarki, oraz tworzenia i utrzymania miejsc pracy na obszarach wiejskich (LP.9)	+++
Potrzeba 4 - Poprawa dostępu do infrastruktury publicznej typu: wod-kan (LP.3)	++
Potrzeba 5 - Poprawa dostępu do infrastruktury publicznej typu: drogi (LP.2)	++
Potrzeba 6 - Rozwój form współpracy na obszarach wiejskich oraz ich rozwój w wymiarze produkcyjnym, usługowym, społecznym. (LP.8)	++
Potrzeba 7 - Poprawa dostępu do infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej (LP.4)	++
Potrzeba 8 - Poprawa dostępu do usług publicznych w zakresie usług opiekuńczych, ochrony zdrowia, kultury i dziedzictwa kulturowego (LP.6)	++
Potrzeba 9 - Poprawa dostępu do usług komercyjnych (LP.7)	+
Potrzeba 10 - Poprawa dostępu do usług transportu publicznego (LP.5)	+
Potrzeba 11 - Włączenie osób z grup defaworyzowanych lub wykluczonych na obszarach wiejskich (LP.10)	+
Potrzeba 12 - Rozwój wiedzy i umiejętności w zakresie: wykorzystania rozwiązań cyfrowych, ochrony środowiska i przeciwdziałania zmianom klimatu, podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej, zrównoważonego gospodarowania zasobami (żywność, woda, energia itp.), wiedzy konsumenckiej (czytanie etykiet, świadome zakupy). Reorientacja zawodowa mieszkańców wsi (w tym reorientacja zawodowa rolników i przebranżowienie przedsiębiorców). Wsparcie eksperckie dla beneficjentów wsparcia niebędących rolnikami, także po zakończeniu operacji, szczególnie dla podmiotów realizujących operacje w partnerstwie (spółdzielnie, klastry, sieci).	Nie podlegająca priorytetyzacji**

Cel 9: Poprawa reakcji rolnictwa UE na potrzeby społeczne dotyczące żywności i zdrowia, w tym bezpiecznej, bogatej w składniki odżywcze i zrównoważonej żywności, zapobiegania marnotrawieniu żywności, jak również dobrostanu zwierząt

Wyszczególnienie potrzeb	Ważność potrzeby*
Potrzeba 1 - Zrównoważone stosowanie środków ochrony roślin i nawozów (LP.2)	+++
Potrzeba 2 - Wsparcie budowy grup producentów w ramach systemów jakości żywności i relacji horyzontalnych pomiędzy producentami, grupami i otoczeniem (LP.6)	+++
Potrzeba 3 - Zapewnienie dostępności żywności wytwarzanej w ramach systemów jakości żywności - żywności ekologicznej, posiadającej oznaczenia geograficzne, wytwarzanej w ramach integrowanej produkcji roślin, a także w ramach krajowych systemów jakości żywności (LP.4)	++
Potrzeba 4 - Zwiększenie świadomości i wiedzy konsumentów i producentów nt. systemów jakości żywności - produkcja ekologiczna, oznaczenia geograficzne, integrowana produkcja roślin, a także krajowe systemy jakości (LP.5)	++
Potrzeba 5 - Produkcja żywności pochodzenia zwierzęcego z wyższym poziomem dobrostanu zwierząt (LP.3)	+
Potrzeba 6 - Wspieranie redukcji stosowania antybiotyków w produkcji zwierząt gospodarskich wg zasady „tak mało jak to konieczne” w tym digitalizacja procesu monitorowania tego procesu. (LP.1)	+
Potrzeba 7 - Podnoszenie wiedzy producentów żywności oraz konsumentów mające na celu przeciwdziałanie marnowaniu żywności. Podnoszenie wiedzy producentów rolnych o zrównoważonym stosowaniu antybiotyków, nawozów oraz integrowanej ochrony roślin. Podnoszenie świadomości konsumentów o systemach produkcji żywności oraz etykietowaniu produktów żywnościowych	Nie podlegająca priorytetyzacji**

Cel 10 (przekrojowy): Modernizacja sektora poprzez wspieranie i dzielenie się wiedzą, innowacjami i cyfryzacja w rolnictwie i na obszarach wiejskich oraz zachęcanie do ich wykorzystywania

Wyszczególnienie potrzeb	Ważność potrzeby*
Potrzeba 1 – Podniesienie innowacyjności w sektorze rolno-spożywczym i na obszarach wiejskich poprzez tworzenie i powszechne wykorzystanie innowacyjnych rozwiązań (LP.6)	+++
Potrzeba 2 - Zacieśnienie współpracy pomiędzy partnerami AKIS (LP.3)	+++
Potrzeba 3 – Podnoszenie kwalifikacji i umiejętności kadr zaangażowanych w wymianę wiedzy i innowacji oraz zapewnienie dostępności profesjonalnych usług doradczych i szkoleniowych (LP.1)	++
Potrzeba 4 - Zapewnienie dostępu do wysokiej jakości infrastruktury szybkiego internetu na obszarach wiejskich (LP.4)	++
Potrzeba 5 - Rozwój platform oraz wykorzystania narzędzi ICT w wymianie wiedzy i innowacji oraz nawiązywaniu współpracy (LP.2)	+
Potrzeba 6 - Utworzenie wystandaryzowanych dużych zbiorów otwartych danych publicznych oraz ich szerokie wykorzystanie (LP.5)	+

*krytyczne (+++), wymagane (++) , pożądane (+)

** - poza rankingiem. Ponieważ potrzeby związane z transferem wiedzy traktowane są jako bardzo ważne bez których trudne jest realizowane pozostałych potrzeb.

Na podstawie rankingu potrzeb w rozdziale 2.3 projektu Planu zaproponowano priorytetowe potrzeby do realizacji w ramach Planu strategicznego WPR